

**Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta**

Bakalářská práce

2016

David Eremiáš

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

**Komparace hybridních režimů Maďarska a Československa
po druhé světové válce**

Bakalářská práce

Autor: David Eremiáš
Studijní program: B6701 Politologie
Studijní obor: Politologie
Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Bílek

Hradec Králové, 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: David Eremiáš

Studium: F13340

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Název bakalářské práce: **Komparace hybridních režimů Maďarska a Československa po druhé světové válce**

Název bakalářské práce AJ: The Comparison of hybrid regimes in Hungary and Czechoslovakia after World War II

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem bakalářské práce je komparace charakteristických rysů hybridních režimů v Maďarsku a v Československu po druhé světové válce. Časově se práce soustředí na období od roku 1945 až do roku 1949. Cílem této práce je aplikovat teorii hybridních režimů od Gilbertové a Mohseniho a následně porovnat jednotlivé kategorie tohoto trojdimenzionálního pojetí u těchto dvou států. V první části je vysvětlena problematika hybridních režimů a představena již zmíněná teorie, na které je založen teoretický rámec této práce, tedy teorie hybridních režimů Gilbertové a Mohseniho. V následující části je určen prostor pro interpretaci jednotlivých dimenzí v daných státech, jenž tato práce zkoumá. Jedná se o soutěživost a spravedlnost voleb, míra občanských svobod a postavení poručnických institucí. Závěrečná část je věnována komparaci a analýze zjištěných výsledků. Tato práce má interpretativní charakter případové studie a bude zde použita komparativní metoda společně s empiricko-analytickým přístupem.

Applebaum, Anne. 2012. *Iron Curtain: The Crushing of Eastern Europe, 1945-1956*. New York: Doubleday
Bílek, Jaroslav. 2015. "Poručnické síly v Československu 1945-1948." *Politické vědy*, č. 1, 124-150.
Bílek, Jaroslav a Lupták, Lubomír. 2014. "Československo 1945-1948: Příklad hybridního režimu?" *Středoevropské politologické studie*, č. 2-3, 188-214.
Borhi, László. 2004. *Hungary in the Cold War, 1945-1956*. Budapešť: Central European University Press.
Diamond, Larry. 2002. "Thinking about hybrid regimes." *Journal of Democracy*, č. 13, 2135.
Gilbertová, Leah a Payam Mohseni. 2011. "Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes." *Studies in Comparative International Development*, č. 3, 270-297.
Judt, Tony. 2005. *Postwar: A History of Europe Since 1945*. New York: Penguin Press.
Kocián, Jiří. 1998. "Parlamentní volby v českých zemích v roce 1946." In: *Prvé povojnové volby v strednej a juhovýchodnej Európe*. Eds. Michal Barnovský, Edita Ivaničková et al. Bratislava: Vidavateľstvo slovenskej akadémie vied, 111-127.
Kontler, László. 2001. *Dějiny Maďarska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
Veber, Václav. 2008. *Osudové únorové dny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Bílek

Datum zadání závěrečné práce: 17.9.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 26. 4. 2016

Poděkování

Děkuji Mgr. Jaroslavovi Bílkovi za odborné vedení práce, poskytování rad a trpělivost.

Anotace

EREMIÁŠ, David. *Komparace hybridních režimů Maďarska a Československa po druhé světové válce*. Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 52s. Bakalářská práce.

Tématem bakalářské práce je komparace charakteristických rysů hybridních režimů v Maďarsku a v Československu po druhé světové válce. Časově se práce soustředí na období od roku 1945 až do roku 1949. Cílem této práce je aplikovat teorii hybridních režimů od Gilbertové a Mohseniho a následně porovnat jednotlivé kategorie tohoto trojdimenzionálního pojetí u těchto dvou států. V první části je vysvětlena problematika hybridních režimů a představena již zmíněná teorie, na které je založen teoretický rámec této práce, tedy teorie hybridních režimů Gilbertové a Mohseniho. V následující části je určen prostor pro interpretaci jednotlivých dimenzí v daných státech, jenž tato práce zkoumá. Jedná se o soutěživost a spravedlnost voleb, míra občanských svobod a postavení poručnických institucí. Závěrečná část je věnována komparaci a analýze zjištěných výsledků. Tato práce má interpretativní charakter případové studie a bude zde použita komparativní metoda společně s empiricko-analytickým přístupem.

Klíčová slova: hybridní režim, Československo, Maďarsko

Annotation

EREMIÁŠ, David. *The Comparison of hybrid regimes in Hungary and Czechoslovakia after World War II*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2016. 52pp. Bachelor Degree Thesis.

The main topic of this bachelor thesis includes comparison of specific factors of hybrid regimes in Hungary and Czechoslovakia after the WWII. The timeline of this thesis is focused on period from 1945 till 1949. The main goal of this bachelor thesis is an application of theory, of hybrid regimes, from Gilbert and Mohseni and then comparison each categories of this Three-dimensional conception concerning these two countries. In the first part are solved and explained issues of hybrid regimes and also introduced theory where is based the theoretical framework of this thesis. In the following part are interpreted each dimensions in those countries, which this thesis examines. Following part discusses competition and fairness of elections, degree of civil liberties and position of tutelary institutions. The final part is dedicated to comparison and analyse of obtained results. This thesis has an interpretative character of case study and there will be used comparative method in common with the empirical-analytic approach.

Keywords: hybrid regimes, Czechoslovakia, Hungary

Obsah

Úvod	1
1. Hybridní režimy	4
1.1 Hybridní režimy v rámci dichotomického klasifikace politických režimů.....	6
1.2 Hybridní režimy v rámci trichotomické klasifikace politických režimů	8
1.3 Hybridní režimy jako samostatná kategorie politických režimů	8
2. Představení konceptu hybridních režimů Gilbertové a Mohseniho	10
2.1 Koncept hybridních režimů Gilbertové a Mohseniho	10
3. Československo	13
3.1 Volby	15
3.2 Občanské svobody	19
3.3 Poručnické instituce	21
4. Maďarsko	25
4.1 Volby	26
4.2 Občanské svobody	31
4.3 Poručnické instituce	34
5. Analýza politických režimů	37
5.1 Československo	37
5.2 Maďarsko	39
5.3 Komparace zvolených případů	41
Závěr.....	44
Literatura:.....	47
Prameny:	52
Internetové zdroje:	52
Zákony a dekrety:.....	52

Seznam použitých zkratk

ÁVO	Maďarská státní bezpečnost
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS	Komunistická strana
MKS	Maďarská komunistická strana
NKVD	Lidový komisariát vnitřních záležitostí
OBZ	Obranné zpravodajství
SNB	Státní národní bezpečnost
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	Spojené státy americké

Tabulky

Tabulka č. 1.....	18
Tabulka č. 2.....	29
Tabulka č. 3.....	30

Úvod

Tato práce se věnuje problematice hybridních režimů v Československu a v Maďarsku po druhé světové válce. Existuje mnoho případových studií zaměřujících se na politické systémy střední a východní Evropy. Zaměřují se většinou na události v souvislosti s rozpadem Sovětského svazu a pádem autoritativních režimů vládnoucích ve státech za železnou oponou (Kopeček 2001, McFaul a Stoner – Weiss 2004, Rose 2008). Většina autorů se zaměřuje právě na tuto problematiku a do minulosti příliš nezasahují. Na rozdíl od již tak proklamovaných témat jako je tranzice států východní a střední Evropy po roce 1989, se tato práce soustředí na období po druhé světové válce, která vytvořila v některých zemích Evropy politické vakuum, uvnitř kterého se začaly formovat specifické politické režimy.

Situace po druhé světové válce nebyla jednoduchá. Německo, které neslo značnou odpovědnost za obě světové války, bylo opět poraženo. Spojenecké velmoci v tomto konfliktu zaznamenaly dějinné vítězství. Celá Evropa byla v podstatě v troskách, ať jde o materiální či morální podstatu. Dostat se politicky a ekonomicky do předválečného stavu bylo mnohdy velice obtížné. Obzvláště pro menší státy, které byly vydány na milost nově vzniklým supervelmocím. Ostatně budoucí bipolarita světa, jak se později ukázalo, měla značný vliv na poválečnou obnovu. Evropa byla rozdělena na dvě sféry vlivu. V USA vzniká po válce nová politika označovaná jako Trumanova doktrína. Na jejím formulování se podílel mimo prezidenta i americký ministr zahraničí George Marshall a znalec sovětských poměrů George Kennan (Krátký 2010: 191-192). Doktrína proklamovala nutnost čelit komunistické agresi kdekoliv na světě. Jednalo se o politiku „zadržování komunismu“. Poprvé byla použita v případě Turecka a Řecka (Bostdorff 2008: 15), neboť tyto země se cítili ohroženy komunismem. Daleko méně možností však americká politika nabízela státům, které již byly začleněny do sovětské zájmové sféry. George Marshall doplnil Trumanovi doktrínu hospodářským plánem, jenž vycházel z předpokladu, že hlavní podmínkou obnovy evropského hospodářství bude americká hospodářská pomoc, která zabrání

ekonomickému rozvratu a nebezpečí revoluce. Sovětský svaz však značně naléhal na své nové satelitní státy, aby tento návrh odmítly, jelikož byl z jejich strany vnímán jako nástroj vnitřního ovlivňování evropských států. Bylo to z dnešního pohledu paradoxní. Sovětský svaz neměl dostatečné prostředky na hospodářskou pomoc pro své „satelity“. Hospodářství států východní a střední Evropy značně skomíralo, zatímco v západní Evropě dochází se značným podílem Marshallova plánu k ekonomickému rozmachu (Hogen 1987: 49 – 53).

Případ formování politických režimů v Československu a v Maďarsku, potažmo jiných států střední a východní Evropy je zcela specifický. Politické režimy se zde utvářely v podstatě pod nátlakem vnějších sil ze strany Sovětského svazu za pomoci lokálních komunistických stran. Již samotné formování prozatímních parlamentů a vlád na konci války muselo být podřízeno sovětským požadavkům. Sovětský vliv byl patrný ve všech státních strukturách a ovlivňoval geopolitickou orientaci obou zemí.

Cílem této práce je charakteristika politických režimů v Československu a v Maďarsku v rámci teoretického konceptu hybridních režimů Gilbertové a Mohseniho (2011). Tyto režimy budou následně zařazeny, na základě stanovených podmínek, do představených kategorií. V souvislosti s cílem je nutné si odpovědět na vzniklé otázky: Jaké shodné a rozdílné vlastnosti mají tyto režimy? Je možné dané režimy označit za hybridní?

Z metodologického hlediska se jedná o případové studie a bude zde použita metoda historické komparace (Houšek a Kopeček 2003, Bílek a Lupták 2014, Fiala a Strmiska 2001). Pomocí této metody je možné zjistit výskyt určitých jevů, nebo procesů daného objektu v jiných případech. Objekty komparace dále pak srovnáváme na základě jejich vlastností. Cílem komparace však není určení podobností nebo rozdílností těchto vlastností, ale je nutné si odpovědět na otázku proč tomu tak je. Množina vlastností daných objektů je v podstatě nekonečná a je tedy nutné si stanovit její hranice, na základě kterých budeme dané objekty porovnávat. V této práci je tato hranice stanovena v rámci trojdimenzionálního členění použitého teoretického konceptu. Skrze

úroveň soutěživosti voleb, míru občanských svobod a vlivu poručnických institucí budou porovnány jednotlivé atributy obou případů za účelem nalezení důvodu jejich podobnosti či naopak rozdílu. (Giblert a Mohseni 2011). Výhodou historické komparace je možnost porovnávat jednotlivé případy během jejich chronologického vývoje nebo v jednom časovém úseku.

Časově je tato práce zasazena od roku 1944 až do roku 1949. Přesněji v československé části počínaje zahájením fungování vlády prozatímního Národního shromáždění a vlády a konče únorovým komunistickým převratem z roku 1948. Maďarská část je zahájena vládou Národní fronty a ukončena počátkem fungování Maďarské národní lidové fronty nezávislosti z prvního února roku 1949.

Kromě úvodní a závěrečné části se tato práce skládá z pěti kapitol. První kapitola obsahuje teoretický rámec hybridních režimu a obecně se zabývá problematikou dané koncepce. Druhá kapitola představuje podrobněji koncepci hybridních režimů Gilbertové a Mohseniho. Třetí a čtvrtá je ryze praktická. Tyto kapitoly pojednávají o etablování politického režimu v Československu a v Maďarsku od roku 1944 do roku 1949 optikou trojdimenzionálního členění. V páté kapitole je obsažena identifikace politických režimů a komparace obou případů.

Co se týče použité literatury je nutno dodat, že tato práce vychází především z historických skutečností. Československá část se opírá o práce Karla Kaplana především o knihy *Československo v letech 1945 – 48, Nekrvavá revoluce, Politický systém komunistického Československa* od Ladislava Cabady a Karla Vodičky a případová studie *Československo 1945–1948: Případ hybridního režimu?* od Jaroslava Bílka a Lubomíra Luptáka. Maďarská část primárně čerpá z knihy *Dějiny Maďarska* od Lászla Kontlera, Dále ji doplňuje práce od Evy Irmanové *Maďarsko v éře sovětizace, Hungary in the Cold War* od Lászla Bórhího a dalších. Primární literaturu doplňují také zákony a dekrety obou zemí z daného období. Teoretická část čerpá převážně ze studií Gilbertové a Mohseniho, Merkela a Zakarii.

1. Hybridní režimy

V současné době dokázala politická věda nashromáždit značné množství teoretických koncepcí politických režimů, které nelze začlenit, na základě určitých kritérií do klasické kategorie demokracie nebo autoritářského režimu. Koncepce hybridním režimům¹ existuje pouze krátce. V první polovině 20. století se autoři zabývali především problematikou autoritativních a totalitních režimů (Linz 2000). Po pádu východního bloku v 90. letech a v souvislosti s rozvojem „třetí vlny demokratizace“² (Huntingtona 2008), dochází v mnoha evropských zemích k opuštění totalitní formy vlády a k etablování demokracie. Nicméně, se nejedná o zcela nový fenomén, avšak v tomto období dochází k jeho rozsáhlejšímu šíření.

Jak udává řada autorů Merkel (1999, 2004), Morlino (2009) Epstein et al. (2006), tak počet hybridních režimů procentuálně roste. Od roku 1976 do roku 2000 vzrostla tato hodnota o zhruba 23 procent (Epstein a kol. 2006: 555). Celkově koncepce hybridních režimů operuje především v oblastech východní Evropy, Afriky a Latinské Ameriky, kde dochází ke změně jednostranických, či vojenských politických režimů. Bylo nutností nalézt nový termín pro výzkum nového fenoménu, který nelze určit skrze klasické kategorie demokracie a autoritářství. Jedním z důležitých indikátorů existence kategorie mezi demokracií a autoritářstvím, který využívá řada autorů, je například Freedom House index. V roce 2016 bylo v rámci tohoto indexu označeno 24 procent z celkového počtu zemí za hybridní režimy (Freedom House).

Navzdory očekávání po „třetí vlně demokratizace“ však pouze malá část zemí dospěla k úspěšnému přechodu k plně funkční demokracii. Řada autoritativních režimů přetrvávala, nebo byla nahrazena jiným typem tohoto režimu (Levitsky, Way 2002: 63, Ottaway 2003: 8). Většina zemí se nestala plnohodnotnými demokraciemi, ale staly se představiteli politických režimů takzvané „šedé zóny“. S tímto konceptem poprvé přišel

---

¹ S tímto konceptem přišla pravděpodobně jako první Terry L. Karl, při svém výzkumu politických režimů ve Střední Americe (Bílek 2015: 213 – 2014).

² Označuje jím období započaté svržením autoritativní vlády v Portugalsku v roce 1974 a následnou demokratizaci dalších zemí. Vrcholem třetí vlny byl pád komunistických režimů států bývalého východního bloku, kdy řada autoritářských režimů zahájila proces demokratizace (Huntington 2008).

Thomas Carothers (2002). Označuje tím teoretickou oblast, ve které se vyskytují neidentifikovatelné typy a podtypy politických režimů. Ty identifikuje na základě deskripce dvou „obsáhlých politických syndromů“ Prvním z nich je „slabý pluralismus“ a druhý definuje jako „politiku dominantní moci“. Jedná se však o stabilní politické systémy, avšak stejně jako jiný politický systém podléhají změnám tak i zde může docházet k určitým posunům. (Carothers 2002: 10)

Nástup hybridního paradigmatu souvisí především s neochotou některých autorů akceptovat minimalistickou koncepci demokracie, která se zakládá na spravedlivých volbách, kde mohou kandidáti svobodně soutěžit o hlasy (Shumpeter 1975 a Huntington 1999). V tomto případě „*procedurálního minima*“ nelze dosáhnout uspokojivého výsledku při identifikaci daného politického režimu, jelikož hodnota voleb je podle některých autorů nedostačující (Schedler 2002). Jedním z autorů zkoumajících tuto skutečnost byl Larry Diamond (2002). Zabýval se otázkou, co si můžeme pod pojmem spravedlivých a svobodných voleb představit a jestli je vůbec možné zaručit politickým stranám a voličům spravedlivou šanci na volební proces v zemích disponující územní různorodostí a značnou velikostí, jako je například Rusko, Indonésie a Nigérie. Jako svobodné označil volby, které nejsou svazovány právními překážkami a voliči nejsou pod žádným tlakem v procesu volebního výkonu. Další nutností je existence značné svobody pro kandidáty zastupující různorodé politické strany. Volební kampaň by měla probíhat v duchu svobody slova a pohybu. Celkově by nemělo být volebním aktérům bráněno v procesu politického života (Diamond 2002: 24 - 29).

Kromě voleb je třeba nahlížet i na extenzivní atributy demokracie, jako je vláda práva a dodržování lidských a občanských práv (Merkel 1999: 4). Některé hybridní režimy totiž splňují minimalistická kritéria demokracie, nicméně opomíjejí kvalitu již zmíněného dodržování lidských práv (O'Donnell 1994: 56).

Je také velmi důležité rozlišovat několik typů hybridních režimů, které se liší kombinací demokratických a autoritativních prvků (Levitsky, Way 2002: 54). Tato typologie se odráží především v jejich vychýlení od plnohodnotného ideálu od demokracie. Řada hybridních režimů je proto

označována jako demokracie, avšak s různými přívlastky, které mají odrážet toto vychýlení od ideálního stavu (Ottaway 2003: 7).

Jedna z největších slabin celé problematiky hybridních režimů však spočívá na nejasném vymezení hranic mezi hybridním režimem a demokracií a mezi hybridními režimy a autoritářskými režimy na straně druhé. Podle řady autorů to souvisí především, v již zmíněné konceptualizaci hybridních režimů vůči demokracii. Jeden ze způsobů jak vyřešit tento problém je podle Cassaniho (2014), Gilbertové a Mohseniho (2011) vnímat hybridní režimy jako svébytnou kategorii politických režimů. S tímto konceptem přišla pravděpodobně jako první Terry Karl, při svém výzkumu politických režimů ve Střední Americe (Bílek 2015: 213 – 214).

Současní představitelé konceptu hybridních režimů odmítají představu, že dané režimy v takzvané „šedé zóně“ se nacházejí v přechodné fázi k demokracii. Hybridní režimy nejsou považovány za případy nedokončených či nedokonalých přechodů k demokracii, ale naopak řada autorů tyto režimy považuje za specifický typ režimů s vlastní identifikací a dynamikou (Bílek 2015, Gilbertová a Mohseni 2011, Morlino 2009).

1.1 Hybridní režimy v rámci dichotomického klasifikace politických režimů

Jedna z možností jak klasifikovat hybridní režimy je v rámci dichotomického pohledu na spektrum rozložení politických režimů. V dichotomické klasifikaci politických režimů se na jedné straně vyskytuje demokracie a na straně druhé definovaný typ nedemokracie. Hybridní režimy jsou v tomto rámci považovány, jako případ neúplné demokracie (Zakaria 1997; Merkel 1999, 2004; O'Donnell 1986) nebo neúplného autoritářství (Schedler 2002; Olcottová a Ottawayová 1999). Kořeny tohoto přístupu lze sledovat v práci O'Donnellova a Schmitterova (1986). Ve své práci se zmiňují o existenci nejasných režimů v „šedé zóně“. Schmitter a O'Donnell od sebe posléze odlišují dva typy nejasných režimů:

*democraduru*³ a *dictablandu*⁴ (Bílek 2015: 215). Zakaria považuje za typ neúplné demokracie neliberální demokracií a vrací se k minimalistickému pojetí demokracie, která je chápána jako způsob výběru držitelů moci. Neliberální demokracii považuje za demokraticky zvolený typ politického režimu s existujícími politickými svobodami, ale ignorující ústavní omezení moci a základní práva a svobody (Zakaria 1997). O'Donnell přichází s konceptem *delegativní demokracie*. Charakteristikou tohoto modelu neúplné demokracie je charismatický a populistický prezident zvolený v přímých volbách, jako reprezentant nějakého heterogenního a fluidního hnutí vytvořeného především okolo jeho osoby. Díky této skutečnosti disponuje značným lidovým mandátem (Hloušek a Kopeček 2003). Merkel na rozdíl od Zakaria a O'Donnella stanovuje čtyři základní podtypy neúplné demokracie: *exkluzivní, neliberální, doménní a delegativní demokracii*. Jeho primárním cílem je především odlišit omezenou demokracii od demokracií liberálních (Merkel 2004: 48 – 52). V rámci tohoto vymezení je nutno dále zmínit Schedlerovo *volebního autoritářství* (Schedler 2002) a *semiautoritářské režimy* (Olcottová a Ottawayová 1999). Schedlerova práce se odvíjí od etablování demokracie v Mexiku (Strmiska 2002). Schedler mohl nalézt v tomto příkladu případ *elektorálního autoritářství*. Toto adjektivum k autoritářskému režimu se vyznačuje minimálními demokratickými standardy. Především pokud jde o svobodu, spravedlnost, soutěživost a čistotu voleb (Schedler 2002: 48). *Semiautoritářské režimy* mohou umožňovat poměrně otevřené a svobodné volby pro místní nebo regionální vlády. V jádru je celá tato svobodná soutěž však pouhá fikce. I v případě existence svobodných voleb jsou staré struktury natolik silné, že novým jedincům nebude nikdy umožněno dostat se k moci (Olcottová a Ottawayová 1999).

---

³ Limitovaná demokracie uplatňující institut pravidelných voleb, ale zároveň jsou zde omezeny občanské svobody, ve formě svobody projevu a shromažďování. Dále jsou některé skupiny obyvatel vyloučeny z politického života (O'Donnell a Schmitter 1986: 9 – 11).

⁴ Limitované autoritářství, které se vyznačuje existencí procesu liberalizace, avšak nikoliv demokratizace. Liberalizace je zde vnímána ve smyslu záruk na určitá občanská práva. Neexistuje zde však možnost skutečné participace občanů v demokratických a soutěživých volbách (O'Donnell a Schmitter 1986: 9 – 11).

1.2 Hybridní režimy v rámci trichotomické klasifikace politických režimů

Trichotomická klasifikace na rozdíl od té dichotomické vymezuje hybridní režimy někde uprostřed tohoto duálního spektra, na základě částečného plnění podmínek pozitivního vymezení demokracie. Tato klasifikace má své výhody v přesnějším určení samotného hybridního režimu. Jedním z častých problémů, který je vytýkána starším konceptům dichotomické klasifikace, je především obtížnost jasného odlišení hybridního režimu od demokracie a autoritářství (Bílek 2015: 217). Například Levitsky a Way (2002, 2010) ve své práci představují model *soutěživého autoritářství*. Tyto režimy se označují jako „civilní“, ve kterých formálně existují demokratické instituce. Jedná se ale pouze o náznak demokratického uspořádání. Ve skutečnosti byly tyto instituce nastaveny ve prospěch jejich provozovatelů. Mezi tyto instituce lze zahrnout existenci voleb, ve kterých existuje možnost vítězství opozice. Touto skutečností se de facto liší od klasického pojetí autoritářských režimů. Kromě již zmíněných voleb mluví autoři dále o výskytu „soutěživých arén“, justici a médií (Levitsky a Way 2002: 54 – 58). Druhým typem je model *semidemokracie*, kde autoři rozdělují politické režimy na základě čtyř podmínek: *způsob volby exekutivních a legislativních složek, ochrana politických a občanských práv, výkon moci*⁵. Pokud dojde k částečnému porušení těchto podmínek, tak jsou tyto režimy označeny jako semidemokratické. Jestliže dojde k hrubému porušení všech uvedených podmínek je nutné na tyto režimy nahlížet jako na autoritářské (Mainwaring et al. 2012: 4 - 5).

1.3 Hybridní režimy jako samostatná kategorie politických režimů

Skutečnost, že na hybridní režimy lze nahlížet jako na samostatnou a svébytnou kategorii poprvé nastínila ve své práci Terry L. Karl (1995).

---

⁵ Volené orgány, nemohou být zastíněny armádou nebo jinou nevolenou stínovou strukturou. Vláda, která nemůže ovládat volené instituce, není podle autorů demokratická (Mainwaring et al. 2012 4 - 5).

Hybridní režimy jsou tímto způsobem vnímány zcela mimo kategorie demokratických a autoritářských režimů. Mezi zastánce tohoto přístupu, lze řadit Wigella. Jeho dvojdimenzionální pojetí hybridních režimů vychází nejen z dimenze volebního procesu, ale zahrnuje i dimenzi konstituční (Wigell 2008: 233). Autor pro definici demokracie stanovuje osm základních podmínek, plus dalších osm rozšiřujících. První dimenze je založena na minimálních volebních právech. Základní podmínky se zakládají na svobodě, spravedlnosti, soutěživosti a inkluzivitě voleb. Druhá dimenze je založena na konstituční úrovni. Ta zahrnuje právo občanů podílet se na politickém životě, svobodě projevu, přístupu k alternativním zdrojům informací a jako poslední podmínka je uváděna míra diskriminace (Wigell 2008: 237). Na základě těchto primárních ukazatelů rozlišil politické režimy do čtyř základních kategorií: autoritářské režimy, volební autoritářské režimy, konstituční oligarchické režimy a demokratické režimy (Wigell 2008: 243).

2. Představení konceptu hybridních režimů Gilbertové a Mohseniho

Jejich koncept byl představen v článku „*Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes*“ (2011). Tento vědecký článek se snaží opětovně oživit diskusi ohledně problematiky hybridních režimů. Snaží se vytvořit alternativní perspektivu, ze které by mohlo vzniknout nové koncepční pole politických režimů. Cílem jejich práce bylo ilustrovat nedostatky současných přístupů k hybridním režimům a položit základní teoretickou rovinu pro překonání těchto nejasností. Lze je identifikovat do čtyř základních cílů. Prvním je snížení konceptuálního zmatku přítomném v klasifikaci politických režimů. Za druhé se zaměřují na znovuoživení multi – dimenzionální roviny konfigurace politického režimu, vycházející ze studie Juana Linze (2000). Ten ve své práci používá pro klasifikaci politických režimů čtyři základní vlastnosti. Jedná se o politickou mobilizaci, ideologii, pluralitu politického systému a způsob vedení za účelem vybudování ideálního typu režimu (Linz 2000). Třetím cílem je možnost srovnání politických režimů na základě průřezu jejich institucionálními vlastnostmi, které otevírají nové cesty pro budoucí empirický výzkum. Posledním cílem je poskytnutí inovativního vizuálního vyobrazení vztahů mezi politickými režimy (Gilbertová a Mohseni 2011: 271- 272).

2.1 Koncept hybridních režimů Gilbertové a Mohseniho

Gilbertová a Mohseni (2011) řadí hybridní režimy do kategorie režimů volebních. Je však nutné blíže specifikovat jejich představu o volebním režimu. Jejich koncept trojdimenzionálního pojetí hybridních režimů spočívá na základě třech proměnných. První zkoumanou dimenzí je soutěživost a spravedlnost voleb. Je však nutné dodat upřesnění jejich představy ohledně volebního režimu. Z historie jsou známé případy, kdy v totalitních nebo autoritářských režimech probíhaly volby, kterých se účastnilo více volebních stran. To však podle autorů nestačí pro označení

daného režimu za volební. Autoři vyzdvihují důležitost. Autoři vyzdvihují důležitost existence reálné konkurence jako součást volební hry. Díky tomu dochází také k častějšímu střídání politických aktéru u moci. Konkurenceschopnost pluralitní volby je podle autorů opomíjeným prvkem při identifikaci autoritářských režimů (Gilbertová a Mohseni 2011: 275 - 280). Tato chyba je patrná v některých pokusech o klasifikaci politických režimů, především se jedná o práce Sartoriho (1976) a Linze (2000). Druhou dimenzí jsou občanské svobody. Ty jsou chápány, jako základ procesuálního minima fungování demokracie. Jedná se o zajištění svobody projevu, právo shromažďovat se a možnost přístupu k informacím skrze alternativní zdroje. Autoři dále uvádějí, že silné prosazování občanských svobod vytváří spravedlivější podmínky volebního procesu. Naopak režimy, které omezují občanům účastnit se ekonomického, politického a společenského života, produkují nespravedlivý volební systém (Gilbertová a Mohseni 2011: 285). Jako poslední proměnnou vztahující se k trojdimenzionálnímu pojetí je považováno postavení poručnických institucí. Jedná se především o nevolené instituce, armádu, monarchistické instituce a církve. Pokud tyto instituce zasahují do procesu přerozdělování moci, stojící na existenci demokracie, nelze značit daný stát za demokratický (Gilbertová a Mohseni 2011: 286).

Na základě předložené trojdimenzionální klasifikace rozlišují tři podkategorie hybridních režimů. Jedná se o *neliberální hybridní režim*, *neliberální poručnický hybridní režim* a *poručnický režim*. *Neliberální hybridní* režim lze identifikovat skrze existenci soutěživých voleb. Postrádá však občanské svobody (Gilbertová a Mohseni 2011: 291). Dalším příkladem je *neliberální poručnický hybridní režim*. V těchto režimech můžeme pozorovat spravedlivé konkurenční volby. Nicméně je zde patrný značný vliv poručnických institucí a nízká míra občanských svobod. Jako příklad tohoto podtypu je považován Irán (Gilbertová a Mohseni 2011: 292). Posledním podtypem je *poručnický režim*. Ten zachovává soutěživé volby a chrání občanské svobody, ale poručnické instituce značně zasahují do průběhu politického procesu. Příkladem poručnického režimu může být Chile v roce 1990 (Gilbertová a Mohseni 2011: 292).

Výhodou tohoto konceptu je především možnost komparovat různé typy politických režimů. Jejich analýza se zakládá na specifických atributech daného režimu a ne pouze na jeho odchylce vůči ideálnímu stavu. Nelze si stanovit otázku, jak je totalitní režim demokratický, nebo jak je demokratický autoritářský režim. Jedinou možností je podle nich komparace na základě jejich charakteristických atributů, jako je například pluralita, nebo soutěživost. Skrze jejich multi – dimenzionální pojetí je možné následně komparovat jednotlivé politické režimy (Gilbertová a Mohseni 2011: 282).

Koncept Gilbertové a Mohseniho (2011) má ale i slabé stránky. Jedním z nedostatků je skutečnost opomíjení režimů, které se nevyznačují existencí soutěživých voleb, ale i přes tento nedostatek ho někteří autoři řadí do kategorie hybridních režimů, na základě existence prvků, které nejsou charakteristické pro autoritářské režimy. Jako příklad lze uvést Čínu, kterou Ottawayová a spol. řadí mezi hybridní režimy (Olcottová a Ottawayová 1999). Dalším problémem je nedostatečné vysvětlení, jak ovlivňují poručnické instituce politické procesy. Například již zmíněný koncept Wolfganga Merkela (1999, 2004) se zabývá poručnickými institucemi mnohem více do hloubky a nabízí mnohem větší spektrum podob těchto nevolených institucí (Bílek a Lupták 2014). Je však nutné podtrhnout jejich snahu o větší zpřehlednění samotné kategorie hybridních režimů a neodvracet se od již vniklých teorií, ale spíše je začlenit do svého konceptu.

3. Československo

Situace po druhé světové válce nebyla v Evropě příliš příznivá. Československo nebylo v tomto ohledu výjimkou. Osvobození přineslo pocit radosti. Marnost a únava z války pominuly a došlo k opětovnému rozvoji společenského života, avšak objevily se i jiné problémy. Bezprostředně po válce se vyskytly případy „urovnávání“ válečných křivd a nepravostí mezi obyvatelstvem. K situaci nepřispělo ani počínání spojeneckých armád, zejména na Slovensku, kde byla situace mezi obyvatelstvem a rudoarmějci značně napjatá. Před budováním nové občanské společnosti bylo nejprve nutné tyto spory vyřešit. S koncem války souvisí změna národního podvědomí. Značný rozvoj zaznamenal nacionalismus v Čechách proti Němcům a na Slovensku proti Maďarům, který opětovně budoval ztracenou národní hrdost a sebevědomí, pramenící z Mnichovské smlouvy a hospodářské krize. Na základě těchto nedávných událostí, se mění zahraničně politická orientace, která se soustředí spíše na východ. Zcela převažovalo přesvědčení o nutnosti spojení se SSSR. Z toho pramenilo značné nebezpečí rozvoje mocenského vlivu SSSR a expanze socialismu. (Kaplan 1993: 40 – 42).

O podobě politické zřízení rozhodli zástupci exilových vlád ještě před skončením druhé světové války. Na základě rozhodnutí exilových center vzniká systém uzavřeného stranického systému Národní fronty. Tento návrh byl sestaven ze strany komunistického exilu a ostatní subjekty včetně prezidenta tento plán bez větších námitek přijaly. Jedním ze sporných momentů bylo budoucí postavení Slovenska. Komunisté prosazovali navzdory nevoli ostatních zúčastněných stran větší pravomoci slovenských orgánů. Otázka na Slovensku byla značně komplikovaná. Situaci nezlepšil ani pocit nabyté samostatnosti, kterou i navzdory jistým omezením ze strany nacistického Německa, získali Slováci během druhé světové války. Žádali tak formu federativního uspořádání. Proti tomuto zřízení byli především čeští zástupci, v čele s prezidentem Benešem. Komunisté však tuto situaci vyřešili se značným diplomatickým talentem. Přestože nebyl původní návrh federativního uspořádání přijat, tak byly

Slovákům přislíbeny větší pravomoci a samostatné orgány uvnitř státní správy. Motiv jednání komunistů byl zjevný. Komunisté tak doufali, že v rámci této podpory získají lepší postavení na Slovensku. Tím, že podporovali větší samostatnost Slovenska a díky této vstřícné politice se jim podařilo zajistit existenci dvou navenek samostatných stran KSS⁶ a KSČ⁷. Z toho vyplýval větší počet míst v parlamentu, ve vládě a dalších orgánech státní správy (Kaplan a Kosatík 2004: 34). Dohoda o poválečném uspořádání byla nakonec podepsána roku 1943 v Moskvě. Na základě této dohody byl přijat v dubnu 1945 Košický vládní program, který byl podepsán zástupci všech politických stran. Komunisté v tomto programu prosadili všechny své požadavky odpovídající jejich představám demokratické národní revoluce. Podařilo se jí také mezi obyvatelstvo vnutit mýtus, že právě jen ona byla nejsilnější odbojovou organizací proti německému útlaku a pouze oni jsou jedinými vítězi nad nacismem a fašismem. (Vodička 2003: 56).

Charakteristickým rysem československé Třetí republiky byly i značné změny v ekonomické oblasti. Jednalo se především o rozsáhlé znárodnování bank, průmyslu, pojišťoven a pozemků. Samotní komunisté se zpočátku báli takto zásadní změny byť jen vyslovit. Počítali s nimi až v budoucnu, po řádných parlamentních volbách. Ostatní aktéři byli zásadně proti okamžitému znárodnění, nicméně s jistými kroky postupného znárodnění počítali. Prezident Beneš se však obával, aby se tento problém nestal zdrojem sporů v parlamentu a doporučil Gottwaldovi přípravu dekretů o znárodnění ještě před svoláním prozatímního Národního shromáždění. Gottwald očekával ohledně otázky znárodnění vládní krizi, avšak nestalo se tak. Přes některé výhrady byly tyto dekrety schváleny. Na jejich základě byly znárodněny všechny banky, pojišťovny, hutě, doly a velké průmyslové podniky. Podle počtu zaměstnanců spadalo pod stát zhruba 60 procent veškeré průmyslové výroby. Znárodnění průmyslu tak vytvořilo nový prvek v ekonomickém sektoru, který jako nejmocnější faktor ovlivňoval hospodářský vývoj státu (Kaplan 1993: 42 – 43).

---

⁶ Komunistická strana Slovenska

⁷ Komunistická strana Československa

Tyto charakteristické rysy Československa po druhé světové válce v podstatě odpovídaly složité poválečné situaci, avšak některá řešení do značné míry přímo přispěla k vybudování mocenského monopolu komunistické strany, pro kterou nebylo poté příliš složité tuto situaci využít ve svůj prospěch a převzít tak postupně celkovou kontrolu nad státem.

3.1 Volby

V poválečném Československu proběhly parlamentní volby dvakrát. Poprvé v květnu 1945 a podruhé v květnu 1946 (Bílek a Lupták 2014). Bezprostředně po osvobození spojenci od nacistického útlaku dochází od března 1945 k jednání mezi exilovou vládou o podobě poválečného politického uspořádání v Československu. Na jednání byla přítomná, jak londýnská exilová vláda v čele s Edvardem Benešem, tak zástupci komunistické strany, kteří žili v sovětském exilu a v poslední řadě zástupci slovenského domácího odboje (Kaplan 1993: 17)

Jednání skončila 29. března 1945. Byl přijat návrh komunistických zástupců, který obsahoval kromě změn v ekonomické oblasti, především změny mocenskopolitických struktur. Byla ustanovena vláda prozatímního Národního shromáždění. Jednalo se o jednokomorový zákonodárny sbor čítající 200 poslanců z Čech a Moravy a 100 poslanců ze Slovenska. Volby do prozatímního Národního shromáždění probíhaly na základě delegačního systému. Nejdříve byli zvoleni na obecní úrovni tzv. volitelé, kteří se sešli na okresních shromážděních, kde byly zvoleny okresní národní výbory a delegáti na zemské sjezdy. Na těchto sjezdech byly zvoleny zemské národní výbory a poslanci prozatímního Národního shromáždění (Ústavní dekret presidenta republiky č. 47/1945 Sb.). Sami delegáti zemských sjezdů se však nemohli k samotným kandidátům příliš vyjadřovat. Spíše jen schvalovali předem připravenou kandidátní listinu stran Národní fronty, která se skládala z českých a slovenských politických stran s protifašistickým zaměřením (Budník 1947: 100). Hlavním úkolem prozatímního Národního shromáždění v rámci svého omezeného mandátu bylo spravovat stát do zvolení ústavodárného Národního shromáždění a

potvrzení funkce prezidenta republiky až do nové volby, kdy hlasování pro Edvarda Beneše proběhlo zcela jednoznačně (Beránek 2011: 88).

Rok po skončení války, 26. května 1946, se konaly jediné soutěživé volby na základě rovného, tajného a přímého volebního práva, za účasti více politických stran. Důležitou charakteristikou únorových voleb bylo také uzavření předvolebních dohod, které omezovali volební program jednotlivých stran. Strany se zavázaly, že nebudou kritizovat politiku Národní fronty, nebudou zneužívat autoritu prezidenta Beneše a v poslední řadě nebudou kritizovat zahraničně politickou orientaci na Sovětský svaz (Kaplan 1993: 57 – 59). Voleb se sice účastnilo více politických stran, nicméně některým byla účast zakázána. Zákaz se týkal především agrární živnostenské strany, národně demokratické strany a na Slovensku Ľudové strany. Důvodem zákazu se účastnit květnových voleb bylo jejich údajné provinění vůči „zájmům republiky“. Byly jim dáno za vinu okolnosti kolem Mnichovské smlouvy a působení během druhé republiky. Vzhledem k tomuto omezení nebyla dostatečně reprezentována pluralita voličů (Bílek a Lupták 2014). Politici předpokládali, že výsledek voleb rozhodnou hlavně voliči, členové a funkcionáři již zmíněných zakázaných stran. Především Národní socialisté počítali se značnou podporou, když většina představitelů agrární strany přešla právě do jejich řad a kandidovali na poslance. Na Slovensku byla situace však zcela odlišná. Zrušená Hlinkova Ľudová strana čerpala svůj ideologický základ z politického katolicismu. Ten se opíral o katolickou církev, nerozdrobil se a mohl působit jako samostatná politická síla. I přes skutečnost, že někteří funkcionáři mladé katolické generace působili v Demokratické straně, tak zbylé fragmenty dokázaly vyvinout dostatek úsilí za účelem vybudování samostatného politického subjektu. Toho využili komunisté. Demokratická strana pro ně představovala nepříjemnou konkurenci. Podporovali tedy vznik nové katolické strany v domnění, že s nimi bude poté spolupracovat a oslabí pozici Demokratické strany na Slovensku. Demokratická strana však přijala opatření, aby této situaci zabránila. Nabídla představitelům politického katolicismu příznivé zastoupení ve svých stranických a veřejných funkcích (Kaplan 1993: 58). Komunistům tyto plány nevyšli a nestačili do voleb vypracovat jinou koncepci. To pro ně bylo velice

nepříjemné. Je nutné si uvědomit, že komunisté viděli ve volbách ideální možnost, jak zrealizovat své mocenské plány. Skrze svoji pozici uvnitř Národní fronty, pak mohli ovládnout klíčové pozice ve státní správě (Bílek a Lupták 2014). Klement Gottwald však utvrzoval funkcionáře své strany, že i v případě volebního neúspěchu, bude dělnická třída disponovat dostatečnými prostředky, jak situaci změnit na základě „reakčních a sabotérských živlů“. Většina nekomunistických aktérů však počítala s volebním neúspěchem komunistů. Domnívali se, že vliv a poválečná revoluční vlna opadla a vzestup komunistických stran v Evropě je na ústupu, na základě volebních porážek v Rakousku a Maďarsku. Nicméně komunisté v Československu nebudovali svoji pozici pouze na základě revoluční vlny, ale i na účinném programu sociálně – ekonomických požadavků. Riziko bylo ze strany nekomunistických aktérů značně podceněno. Jistotu jim dávalo také sestavení společné povolební koalice, které byla uzavřena ještě před květnovými volbami (Kaplan 1993: 57 - 59).

Uzavření podobné povolební koalice není nic neobvyklého. K takto sestaveným koalicím všech relevantních stran zastoupených v parlamentu dochází však minimálně. Pouze ve výjimečných případech přímého ohrožení státu zevnitř nebo zvenčí (Bílek a Lupták 2014). Navzdory uzavřené dohodě byl předvolební boj velice ostrý. V českých zemích tento boj charakterizovalo především soupeření komunistů a národních socialistů, avšak komunisté nakonec tyto volby vyhráli se značnou převahou 40 procent celkových hlasů oproti 23 procentům národních socialistů. Méně uspokojivého výsledku dosáhli komunisté na Slovensku. Zde byli drtivě poraženi demokratickou stranou, která získala 60 procent hlasů oproti KSS se ziskem pouze 30 procent. Celkově to v KSS zanechalo rozporuplné pocity a již druhý den po volbách přemýšleli, jak zabránit Demokratické straně využít značnou převahu v mocenských orgánech na Slovensku. Dokonce zaznívali návrhy, aby se pomocí partyzánů zlomila jejich moc. Tyto tendence vyústily až ve snahu zdiskreditovat a zlikvidovat Demokratickou stranu, o které se zmíním v následující kapitole (Kaplan 1993: 59 – 60).

Tabulka č. 1, Celkové výsledky voleb z roku 1946

České země	
Komunistická strana Československa	40,17%
Československá strana národně socialistická	23,66%
Československá strana lidová	20,24%
Československá sociální demokracie	15,58%
Slovensko	
Demokratická strana	62,00%
Komunistická strana Slovenska	38,37%
Strana slobody	3,73%

zdroj: web totalita.cz

Po volbách z roku 1946 obsadila KSČ ve vládě úřad ministerského předsedy a důležité ministerské posty. Tento fakt jim zlehčil cestu za uskutečněním svých mocenských cílů a získáním veškeré moci uvnitř státu. KSČ realizovala svůj politický vliv především v ozbrojených silách. Komunisté se připravovali na ozbrojené nasazení dělnické třídy, ve snaze prosadit jejich zájmy a blaho. Vytvořili para- militární oddíly strany nazývané Lidové milice (Vodička 2003: 58). Nekomunistické strany si hrozící nebezpečí uvědomovaly, ale doufaly, že k rozhodujícímu mocensko – politickému střetnutí dojde až v parlamentních volbách roku 1948 (Bílek a Lupták 2014). Řada ministrů nekomunistických politických stran však podala v únoru 1948 demisi, jako protest proti svévolným praktikám KSČ a proti obsazování důležitých pozic uvnitř aparátu bezpečnostních složek. Prezident Beneš zpočátku sympatizoval s nekomunistickými aktéry, ale na základě masových protestů, které organizovala KSČ a ze strachu z občanské války, nakonec demise přijal a obsadil tyto pozice členy KSČ. Nedala se vyloučit ani možná intervence Sovětské armády, která byla stále přítomna na slovensko – maďarské hranici. K obsazení uvolněných pozic ve vládě došlo sice v souladu s ústavněprávním rámcem, avšak komunisté neváhali použít jakékoliv metody za účelem převzetí veškeré státní moci. Převzetím moci komunistickou stranou tak končí krátká poválečná éra, ve které byla patrna snaha o obnovu parlamentní demokracie a právního státu (Vodička 2003: 58).

3.2 Občanské svobody

Podstatou této sféry je charakter a fungování soudního systému. Soudní systém Třetí republiky vycházel z prvorepublikového základu, nicméně do něj byly vloženy některé nové nestandardní komponenty souhrnně nazývané jako „retribuční mimořádné lidové soudy“. První institucí této soustavy byl *Národní soud* ustanovený v Praze a v Bratislavě na základě retribučního dekretu z roku 1945 (Dekret č. 16/1945 Sb.). Ten měl za úkol soudit prezidenta protektorátu a členy protektorátních vlád, členy ústředního vedení Vlajky, představitele české Ligy proti bolševismu, vysoké úředníky ve státní správě působící během protektorátu a v podstatě všechny, kdo se podílely účelně na zjevné kolaboraci. Tento soud vykonal první politický proces roku 1946 s protektorátní vládou, který předznamenal budoucí události. Nicméně je nutno podotknout, že tento soud působil stále, proti nevoli komunistům, jako čestný a nepodjatý. Jeho tresty byly adekvátní, většinou byly odebrány odsouzeným politická a volební práva. Na druhou stranu zde také existovaly *Lidové soudy*. Ty vznikly na základě stejného dekretu jako *Národní soudy*. Představovaly vyšší instanci nad běžnými soudy. V podstatě mohly kohokoli odsoudit jako donašeče a potrestat ho pětiletým odnětím svobody, nebo smrtí. Zvláštní úroveň *Lidových soudů* byl takzvaný *Mimořádný lidový soud*, který byl určen převážně pro souzení nacistických zločinců. Celý systém retribučního mimořádného soudnictví představuje v demokratickém zřízení zcela nestandardní jev (Balík et. al 2004: 127 – 128). Fungování retribučního lidového soudnictví bylo ukončeno 4. 5. 1947 a z praktického hlediska je nutné poznamenat, že postupem času klesal počet odsouzených a verdikty byly většinou mírné. Tento systém se také po celou dobu svého fungování podotýkal se značně nízkou efektivitou a množstvím případů nepřišlo před soud z důvodu nedostatku důkazů (Bílek a Lupták 2014).

Druhým příkladem porušování občanských práv svobod Třetí republiky bylo chování k zástupcům maďarské a německé menšiny. Za účelem vybudování jednotného československého národa bylo potřeba tyto menšiny potlačit. Dekretem z 2. srpna 1945 ztratili zástupci maďarské

a německé menšiny československé občanství. V první fázi před organizovaným odsunem probíhal tzv. „divoký odsun“. Jednalo se o živelné vyhánění nebo vynucený útěk tisíců občanů německé národnosti za doprovodu násilností, nelidskosti, urážek a ponižování pramenící ze vzniklé nenávisti vůči tomuto národu. I přes upozorňování mezinárodních veřejností, československá vláda pouze přihlížela. Sledovala pouze svůj vlastní záměr, kterým byl rychlý odsun co největšího počtu německého obyvatelstva, i za cenu hospodářských ztrát. Komplikovanější byl odsun maďarské menšiny. Československá vláda se snažila uplatnit stejný postup jako v případě německé menšiny. Proti se postavili západní velmoci, které nezařadily tento pokus do podmínek přiměřenosti a odmítly vztahovat postupimské rozhodnutí o odsunu Němců i na Maďary. Tento neúspěch hromadného odsunu přiměl československou vládu k takovým formám odsunu, které nezávisely na mezinárodním uznání a byly záležitostí vnitropolitickou. Nicméně se tzv. „divoký odsun“ jako u německé menšiny nepovedl a to i z důvodu neochoty velitelů sovětské armády. Naopak masového rozsahu dosáhly odnárodňovací akce tzv. reslovakizace maďarské menšiny. Příslušníci maďarské menšiny se měli hlásit ke slovenské národnosti a z obavy dalších perzekucí tak většina učinila. Vláda však věděla, že je důležité rozbít kompaktnost této menšiny a rozhodla se je přesídlit ze Slovenska na české pohraničí. Při tomto přesídlení byly použity donucovací prostředky a tato akce zdvihla v mezinárodním prostředí značnou nevoli (Kaplan 1991: 14 – 16).

S otázkou odsunu či potlačení menšin souvisí i následné znárodňování jejich majetku. Kromě komunistů a sociálních demokratů byly ostatní strany pro tzv. národní znárodnění, to se týkalo převážně odsunutých Němců, kolaborantů a zrádců. Komunisté a sociální demokraté však původně prosazovali velké znárodnění s cílem vytvořit jakýsi jednotný ekonomický sektor. Odpůrci tohoto plánu však argumentovali ohrožením soukromého vlastnictví, vznikem monopolní pozice zestátněného sektoru a tím likvidací soukromého podnikání. K rozsáhlému znárodnění nakonec došlo. Byly znárodněny banky, pojišťovny, hutě, doly a větší průmyslové podniky. Z hlediska počtu

zaměstnanců ovládal stát 60 procent veškeré průmyslové výroby (Kaplan 1993: 43).

Dalším jasným příkladem porušování občanských svobod demokratického zřízení je nemožnost existence jakékoli politické opozice a omezení počtu politických stran. Představitelé šesti politických stran, které tvořily Národní frontu, usoudili, že pouze oni budou rozhodovat o vzniku nových politických subjektů. To znamená, že zrod nové politické strany závisel pouze na jejich úsudku a na podmínkách, které sestavili. Hlavní podmínkou bylo členství v Národní frontě a souhlas s jejím programem, jenž byl programem vládním. Tyto podmínky v podstatě ubíraly právo na existenci nějaké opoziční síly a odporovaly zásadám demokratického vládnutí. Za účelem ospravedlnění takové politiky, argumentovali nutností politické soudržnosti a jednoty za účelem stabilizace a překonání následků války. Tato skutečnost nahrávala komunistické straně, která mohla tímto způsobem eliminovat své největší politické konkurenty. Vyřazení politických subjektů z Národní fronty znamenalo v podstatě jejich rozpuštění a zákaz činnosti. Klement Gottwald chtěl tento nástroj použít již v roce 1945, za účelem odstranění národních socialistů a v červnu 1946 demokratické strany (Kaplan 1991: 29).

3.3 Poručnické instituce

Jak již bylo zmíněno v teoretické části, jedná se o nevolené instituce jako je armáda, církve, vnější aktéři a monarchistické instituce. V případě československé Třetí republiky lze za takové instituce označit Státní bezpečnost a armádu, které měli značný vliv na formování a průběh politického režimu v Československu během Třetí republiky. Nesmíme však zapomínat i na pozici Sovětského svazu. V jistém úhlu pohledu se jednalo o poručnickou instituci, která zasahovala do procesů jinak řízených v demokratických režimech volenými zástupci (Bílek 2015: 133).

Význam vnitrostátních poručnických institucí ovlivňoval i fakt mocenskopolitického boje o vliv uvnitř těchto složek. Například komunisté

neztráceli čas a již po druhé světové válce začali budovat svůj monopol ve zpravodajské a Státní bezpečnosti. Nekomunističtí aktéři tuto situaci značně podcenili a projevilo se to až postupem času. Klíčová byla pozice ministerstva vnitra, kterou měli pod svým patronátem komunisté. Tuto situaci nešlo moc změnit. Komunisté argumentovali tvrzením, že „referát vnitra má zůstat v rukou strany, která má důvěru dělnictva, a která má autoritu mas“. Nekomunističtí aktéři se i přes tento odpor snažili tuto situaci zvrátit. K prvnímu pokusu došlo už v lednu 1946, kdy národní socialisté požadovali referát ministerstva vnitra u českého ZNV⁸, ale bez úspěchu. Podobně dopadly i požadavky nekomunistických stran vznesené po květnových volbách z roku 1946. Měla platit i zásada, aby se politické strany střídaly po každém volebním období na této pozici. Ministr vnitra a bezpečnostní referenti ZNV nesmějí být příslušníky jedné politické strany. Tento návrh však Klement Gottwald kategoricky odmítl, s odkazem na skutečnost, že ministerstvo vnitra jeho strana nikdy nevydá (Kaplan 1993: 119). Skrze monopol komunistické strany začala očista bezpečnostního sboru a sloučení sboru četnictva, uniformované státní policie a obecní výkonné policie do jedné složky pod názvem Státní národní bezpečnost. Nekomunističtí aktéři tuto situaci opětovně značně podcenili, což se projevilo až postupem času. Výrazněji se začala SNB projevovat až po roce 1947 v rámci provokativních akcí, za účelem zdiskreditovat nekomunistické aktéry a uměle vytvořit soudní procesy s představiteli nekomunistických stran uvnitř Národní fronty. Tyto operace byly namířené především proti národním socialistům a slovenským demokratům, které měly největší potenciál konkurovat KSČ a KSS. K nejznámějším příkladům těchto provokativních akcí patří krčmářská aféra a smyšlené protistátní spiklenecké centrum na Slovensku. Cílem krčmářské aféry bylo zorganizovat fingovaný bombový útok na nekomunistické ministry. Jednalo se však o nejméně povedenou akci, která vedla až k roztržce nejen mezi zástupci Národně socialistické strany a komunisty, ale i mezi ministerstvem vnitra a spravedlnosti. Mostecká aféra za cílem kriminalizovat členy Národně socialistické strany byla úspěšnější. Jednalo

---

⁸ Zemský národní výbor

se o rozkrytí špionážní sítě v okolí Mostu. Realizace celé operace však opět selhala ve chvíli, kdy se případem začala zabývat justice. Jako nejúspěšnější lze považovat operaci smyšleného spikleneckého centra na Slovensku namířenou proti Národním demokratům. Komunisté jim nemohli zapomenout porážku z května 1946 a za podpory dalších nekomunistických aktérů se rozjela série obvinění a zatýkání. Nekomunistickým stranám však postupem času začalo docházet, že důkazy předložené bezpečností jsou nedostatečné a postavily se proti snahám bezpečnosti a komunistů kriminalizovat, či dokonce rozpustit Demokratickou stranu. (Bílek 2015: 138 - 140). Kromě již zmíněných akcí, je nutné zmínit existenci zvláštního útvaru SNB F, ve kterém probíhala od roku 1946 výroba kompromitujících materiálů na členy nekomunistických stran (Bílek a Lupták 2014).

Druhou vnitrostátní poručnickou institucí v československé Třetí republice byla armáda. Ta však během celého období i přes jisté anomálie působila neutrálně a řada nekomunistických politiků projevila snahu v poslední fázi mocenského střetnutí získat ji na svoji stranu. V čele armády stál generál Svoboda, což lze považovat jako netradiční, kdy většinou stojí v čele armády civilista. Tato skutečnost však vyplývá z bezprostřední situace po druhé světové válce. Jako podstatnější anomálii lze však považovat existenci OBZ⁹. Obranné zpravodajství vzniklo 7. ledna 1945, jako součást 1. československého armádního sboru SSSR, v souladu s velením československé armády a londýnské exilové vlády. Působí to značně bizarně, protože OBZ vzniklo za účelem komunistů a Sovětského svazu, změnit pro ně nevýhodnou pozici v československém vojenském zpravodajství a posílit zde svoji pozici. Komunisté už na začátku viděli v OBZ zbraň v rámci mocenskopolitického střetnutí a tomu odpovídalo i složení celé organizace. Působily zde vysoké kádry rekrutované z NKVD¹⁰ a osvětoví důstojníci československé armády v SSSR. Nutno podotknout, že lze vnímat OBZ jako poručnickou instituci i skrze postavení Bedřicha Reicina. Ten často ignoroval své nadřízené z řad NKVD a postupem času získal silnější pozici než samotný generál

---

⁹ Obranné zpravodajství

¹⁰ Lidový komisariát vnitřních záležitostí

Svoboda. Obranné zpravodajství byla jedinou fungující zpravodajskou službou a mělo výsadní postavení. Došlo to až do situace, kdy OBZ vybuďovalo agenturní síť i v jiných poručnických institucích. Podílelo se na „očistě“ uvnitř československé armády, výrobě kompromitujících materiálů, působilo při velkých provokatérských akcích proti nekomunistickým strukturám a tím fakticky zasahovalo do formování poválečného politického systému Československa ve prospěch komunistických aktérů (Bílek 2015: 141- 142).

Politiku SSSR nelze v těchto souvislostech také opomíjet. Výraznější roli získal po uzavření smlouvy „o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československem a Svazem sovětských socialistických republik“ z 12. prosince 1943, kterou v Moskvě uzavřel Edvard Beneš. V nejmírnější interpretaci to znamenalo zásadní změnu v zahraniční orientaci Československa. Ve skutečnosti byly položeny základy pro budování mocenského vlivu SSSR na vnitropolitickou situaci v Československu. Již těsně po druhé světové válce došlo k řadě aktivit ze strany SSSR na území Československa. Především se jedná o konfiskaci majetku ze strany Rudé armády a násilné odvezení obyvatel ruského původu a jejich příbuzných. Jako však první skutečnou událost vměšování se do vnitřních záležitostí československého státu lze označit zrušení České národní rady, které provedla vláda na základě nót a stížností ze strany SSSR. Ovšem nejvýraznější událostí, kde působil SSSR jako poručnická instituce, bylo zasahování do jednání ohledně Marshallova plánu. Ministr zahraničí Jan Masaryk se vyjádřil ve smyslu, že Československo nemůže podniknout jakékoliv kroky, které by zapříčinily neshody ve vztahu se Sovětským svazem. To byl jasný příklad nátlaku a manipulace, které se promítaly postupně i do dalších sfér vnitrostátní politiky (Bílek 2015: 133- 136).

4. Maďarsko

Po skončení druhé světové války bylo Maďarsko jednou z nejvíce postižených zemí. Německá okupace, maďarský holocaust a zuřivé boje na konci války způsobily ztrátu zhruba 40 procent maďarského národního bohatství (Szerencsés 2010: 253). Válka si vyžádala skoro milion obětí na maďarské straně a skoro stejný počet obyvatel uprchl ze země na rozkaz vlády Šípových křížů a ze strachu příchodu Sovětů. Nicméně poválečná situace v zemi mohla být dokonce výhodná. Válka v první řadě smetla polofeudální společenský a politický řád. Oproti první světové válce, kdy byl tento řád pouze zdiskreditován, tak po druhé světové válce zcela zmizel a vytvořil tak ideální podmínky pro přechod k liberální demokracii a tržnímu hospodářství (Kontler 2001: 355).

Nová prozatímní vláda a parlament převzaly po válce stát od hrůzovlády páchané Stranou šípových křížů. Jednalo se o zločineckou organizaci, která se dostala k moci v roce 1944 po nacistickém převratu vlády Miklóse Horthyho (Sakmyster 1994: 86). Zástupci této organizace věřili stále i v posledních chvílích války o konečném vítězství Německa. Pod jejich vládou trpěli všichni obyvatelé „Spojených maďarských odvěkých zemí“, jak nazývali noví vůdci své území, které bylo v době jejich vlády omezeno pouze na hlavní město a Zadunají. Jejich vláda trvala až do 23. března 1945. Všichni členové poté uprchli a našli částečné útočiště v Německu. Spravedlnosti však neunikli a byli po válce předáni maďarským lidovým soudům (Kontler 2001: 355 – 356). Z tohoto důvodu byla vyloučená jakákoliv kontinuita na válečné, či předválečné ústavní zřízení. Mocenské vakuum a hospodářský chaos nahrával však komunistické straně. Využili poválečné situace, kdy masy lidí opouštěly své úkryty, vracely se z fronty nebo zajateckých táborů a dychtily po přesvědčivých programech o budování nové společnosti, které komunistická strana nabízela. Situaci ani nepomohla přítomnost Rudé armády, která okupovala Maďarské území až do roku 1991 (Szerencsés 2010: 254). Již od počátku značně zasahovaly sovětské zájmy do vnitropolitického uspořádání maďarského státu, jednak skrze přítomnost

okupačních sil a poté i Spojeneckou kontrolní komisi, kterou v podstatě ovládali (Békés et al. 2015: 163; Borhi 2004: 37 - 38).

Druhým aspektem poválečného vývoje byla hospodářská situace. V první řadě bylo nutné ustanovit novou pozemkovou reformu, která měla spravedlivě přerozdělit půdu. Následně se měla revitalizovat průmyslová výroba. Průmysl byl zcela zničený válkou a dosahoval zhruba třetiny poválečné výroby. Politické strany naléhaly na dělníky, aby zvýšili výrobu. Továrny byly však ve vlastnictví kapitalistů a těm na válečné obnově nezáleželo. Své kapitály investovali především do spekulacních obchodů nebo je ukládali v zahraničí a na obnovu požadovali státní úvěry. Boj mezi dělnictvem a „buržoazií“ se vyostřoval. Toho využila komunistická strana, která prosazovala politiku znárodnování a přesunu veřejného kapitálu do vlastnictví státu (Erényi et al. 1974).

Komunistická strana využila všech těchto příležitostí a opory ze strany Sovětského svazu. Ovlivňovali politiku Maďarska na nejvyšší úrovni a jejich ideologie byla stejně spjatá jako v případě všech radikálních komunistů vytvořit v Maďarsku socialistickou revoluci, během které se zruší veškeré společenské třídy a soukromé vlastnictví. Přes výraznější podporu pravicových subjektů ze strany obyvatel, která se projevovala především ve volbách, dokázali nakonec své politické rivaly promyšlenou taktikou odstranit a převzít kompletně kontrolu státu za účelem nastolení cesty socialismu (Backes 2008).

4.1 Volby

Ještě před skončením druhé světové války bylo nutné stanovit podmínky poválečného politického vývoje. Za tímto účelem se sešly čtyři staré politické strany, 2. prosince 1944 v Segedínu. Reorganizovaná Buržoazně demokratická strana, komunisté, sociální demokraté a Národní rolnická strana ustanovily existenci Nezávislé národní fronty, která požádala spojence o uznání za orgán reprezentující maďarskou politickou vůli (Kontler 2001: 360).

Následně dochází k formování prozatímního Národního shromáždění. Jednalo se o nevolené těleso, kde byli členové nominováni jednotlivými stranami a vybraní na provizorních shromážděních, kde byla také sestavena Provizorní národní vláda, navržená v Moskvě, v čele s Bélou Miklósem (Föglein 2001: 31). Ten byl jedním z mála generálů Horthyho režimu, který přešel k Sovětům. Původně se mělo jednat o spravedlivé rozdělení jednotlivých státních aparátů, avšak původně bezpartijní Erik Molnár a Ferenc Erdei z Nezávislé malorolnické strany zajistili komunistům převahu ve vládě. Komunistům se také podařilo do voleb v listopadu 1945 vybudovat politickou stranu se značnou masovou základnou čítající skoro půl milionu členů. Na rozdíl od sociálních demokratů zvolili opatrnou rétoriku vyhýbající se narážkám na svůj dlouhodobý cíl¹¹ (Kontler 2001: 360). Jejich program byl v podstatě totožný s programem Nezávislé národní fronty. Cílem této vládní aliance politických stran bylo především podepsat příměří se Spojenci, což se stalo 20. ledna 1945 (Bárdi 2008: 186). Maďarsko však muselo obnovit hranice z roku 1938, vyslat jednotky proti Německu a zaplatit 300 milionů dolarů Sovětskému svazu, Československu a Jugoslávii, jako reparaci. Druhým cílem bylo vypořádání se s válečnými zločinci, avšak Horthy souzen nebyl, jelikož intervenoval ve prospěch budapeštských Židů a pokusil se vystoupit z války. Dalším významným úkolem bylo sestavit pozemkovou reformu, o které budu hovořit v následující kapitole (Kontler 2001: 362). Ještě před celostátními parlamentními volbami, které se měly konat 7. listopadu 1945, proběhly 7. října komunální volby v Budapešti na popud komunistů a sociálních demokratů. Komunisté si tyto volby prosadili z jednoho prostého důvodu. Budapešť byla brána jako bašta dělnické třídy a tím si tak mohli ověřit svoji podporu a potencionální vliv v celostátních volbách (Bihari 1996: 69). V případě drtivého vítězství se také počítalo s ovlivněním ještě nerozhodnuté dělnické třídy na venkově. Sociální demokraté a komunisté šli do voleb společně na jedné kandidátní listině. Opozici tvořila Malorolnická strana. Výsledky však dopadly ve prospěch Národní malorolnické strany, která získala zhruba 57 procent hlasů a

---

¹¹ Komunisté neuváděli socialismus za svůj prvořadý cíl, na rozdíl od sociálních demokratů (Kontler 2001: 361)

komunisté se sociálními demokraty 34 procent hlasů. Tato prohra znamenala pro komunisty tvrdé probuzení. Všichni očekávali zisk, ale byla to pro ně jasná prohra. Komunisté, za podpory SSSR, se snažili zachránit situaci návrhem společné kandidátky všech politických stran do následujících parlamentních voleb. S tím samozřejmě nesouhlasil Západ. Jednalo by se o značné zvýhodnění pro komunistické předáky, kteří již byli v prozatímní vládě. Naopak Západ přišel s myšlenkou poměrného zastoupení ve volbách v roce 1945 (Bihari 1996: 155). Vznikaly však obavy ze strany SSSR, protože právě systém poměrného zastoupení by znevýhodnil velký počet komunistů v prozatímní vládě, kteří neodráželi aktuální náladu obyvatel politického zastoupení. Nakonec na tento návrh společných kandidátek nikdo nepřistoupil a byl zamítnut. Pro komunisty to byla strategická prohra a bylo nutné se zaměřit na jiné nástroje, skrze které by mohli získat dominantní moc ve státní správě. (Sugar et. al. 1994; Borhi 2004).

První parlamentní volby proběhly 4. listopadu 1945 na základě tajného hlasování bez volebního cenzu. Jediné omezení platilo pro vůdce rozpuštěných pravicových stran, příslušníky SS a pro osoby německé národnosti nebo odsouzené Lidovými soudy¹² (Rose a Munro 2009: 144). Navzdory odmítnutí návrhu jednotné kandidátky komunisté očekávali drtivé vítězství. Výsledek byl však zcela opačný. Národní maloroľnická strana zvítězila ve všech 16 volebních obvodech. Získala celkově 57 procent hlasů a obsadila v parlamentu 245 ze 409 křesel v Národním shromáždění. Naopak komunistická strana, která v té době měla zhruba 600 tisíc členů, obsadila pouze 70 křesel. Třetí skončili sociální demokraté s celkovým ziskem 67 křesel (Hill 2004: 55). Jedním z důvodů neúspěchu komunistů bylo rozrušení katolické církve na základě vyvlastnění drtivé většiny církevního pozemkového majetku iniciované komunistickou stranou. Tento volební výsledek dobře indikoval nálady mezi obyvatelstvem, které si vybralo parlamentní demokracii založenou na soukromém vlastnictví a tržním hospodářstvím. Situace byla však značně komplikovaná. I přes vítězství se Národní maloroľnická strana chtěla

---

¹² Zákon k parlamentním volbám č. 6/1945 Sb.

vyhnout konfrontaci s komunisty a musela ustoupit na základě nátlaku ze strany Sovětského svazu. Jedinou přijatelnou vládou byla pro Sověty „velká koalice“, ve které si komunisté udrželi své dřívější posty na ministerstvu vnitra. Na post premiéra nové koaliční vlády byl jmenován Ferenc Nagy, z Národní maloroľnické strany a na post prezidenta byl zvolen Zoltán Tildy. Vedle ministerstva vnitra získali komunisté i post místopředsedy vlády, který obsadil Mátyás Rákosi. Situace maloroľníků se o dost zhoršila i poté, co komunisté sestavili takzvaný Levicový blok¹³ (Kontler 2001: 356).

Tabulka č. 2, Volební výsledky parlamentních voleb z roku 1945

Politické strany	Počet hlasů
Národní maloroľnická strana	57,00%
Sociálně demokratická strana	17,40%
Komunistická strana	16,90%
Národní selská strana	6,90%

zdroj: (Wittenberg 1999: 139 – 167)

S povolební situací se však komunisté nechtěli smířit. Chtěli mnohem více, upevnit svůj mocensko – politický vliv a odstranit pravicové strany, přesněji Národní maloroľnickou stranu, která pro ně představovala největší konkurenci. Počátkem roku 1947 přišli s obviněním o pokusu pravicových subjektů převzít celkovou moc ve státě. Částečnou roli během tohoto převzetí moci měla mít i Maloroľnická strana. I když se jejich vina jasně neprokázala, měl tento incident dostatečný dopad na jejich oslabení a rozdmýchaní sporu uvnitř strany. Mnoho členů bylo vyloučeno a založili vlastní radikálně levicové křídlo vedené Istvánem Dobim. Situace byla neudržitelná. Ferenc Nagy musel na svůj post premiéra rezignovat a byl nahrazen svým stranickým kolegou Lajosem Dinnyésem, který zastával názor ohledně konání předčasných voleb. Po rozštěpení maloroľníků,

¹³ Politické uskupení skládající se ze komunistické strany, sociálních demokratů a Rolnické strany, které kladlo tvrdý důraz na zostření třídního boje a pokračování v sociální revoluci (Kontler 2001: 356).

přestala být tato strana pro komunisty hrozbou a předčasné volby pro ně byly jasným taktickým vítězstvím (Kontler 2001: 369 – 374).

Předčasné volby z roku ze srpna 1947 proběhly na základě nového volebního zákona předloženého komunisty (Zákon o parlamentních volbách č. 22/1947 Sb.). Země se tak významně vzdálila západním demokraciím a přibližovala se spíše k sovětskému modelu. Tento nový volební zákon odebral volební právo zhruba půl milionům osob, pod záminkou jejich politické nespolehlivosti. Nelze tedy mluvit o volbách v rámci demokratického konsenzu. Přes veškerá očekávání však nezaznamenali komunisté vítězství. Nepodařilo se jim získat více než 22 procent hlasů a absolutní většinu nezískali ani s ostatními stranami Levicového bloku (Cook 2013: 595). Úspěch naopak zaznamenaly skupiny, které se odštěpily od Malorolnické strany. Komunisté zanechali v čele vlády poddajného Dinnyéese, který byl nakonec nahrazen roku 1948 radikálním Istvánem Dobim. Komunisté zjistili, že již není potřeba „salámové politiky“, kterou uplatňoval Rákosi, za účelem postupného odstranění konkurence. Se sovětskou podporou stačila nyní pouze politika zastrašování. Rok 1948 byl pro maďarské komunisty zlomový. Prezidentem se stal Arpád Szakasits, jenž prokázal svou náklonnost vůči komunistické strategii. Následně dochází také ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou, pod názvem Maďarská strana pracujících. Ta měla nyní 1,1 milionů členů a v podstatě ji nikdo nestál v cestě za celkovým převzetím státního aparátu (Kontler 2001: 369 – 370).

Tabulka č. 3, Volební výsledky parlamentních voleb z roku 1947

Politické strany	Počet hlasů
Komunistická strana	22,30%
Demokratická lidová strana	16,40%
Národní malorolnická strana	15,40%
Sociálně demokratická strana	14,90%
Maďarska strana nezávislosti	13,40%
Národní selská strana	8,30%
Nezávislá maďarská demokratická strana	5,20%

zdroj: (Wittenberg 1999: 139 – 167)

K posledním „volbám“ dochází v roce 1949. Komunisté potřebovali sladit fakticky pouze svoji vládu s atributy ústavnosti. Komunisté obnovili Národní frontu z roku 1944 pod názvem Maďarská lidová fronta. Jejich účelem bylo pouze zlikvidovat zbytky stranického systému. Zbytky komunistické opozice se v ní spojily s komunisty a zavázaly se respektovat jejich veškerá rozhodnutí, za účelem budování socialismu. Členské organizace Maďarské lidové fronty souhlasily se sestavením jednotné kandidátky, a jak se dalo čekat, hlasovalo 96 procent voličů v jejich prospěch (Kontler 2001: 375). Tím definitivně končí maďarský pokus o parlamentní demokracii západního stylu. Ústředním cílem se stal komunismus. Je přijat konstituční sovětský model z roku 1936 a Maďarská republika se stává Maďarskou lidovou republikou (Buranbaeva a Mladineo 2011: 35).

4.2 Občanské svobody

Maďarsko se řadí ke státům, které byly nejbližším spojencem fašistického Německa během druhé světové války. V první řadě bylo nutné, se s fašistickou historií nějakým způsobem vypořádat. Důležitým úkolem bylo v první řadě rozpustit nacistické organizace, zabránit v jejich oživení a očistit veřejnou správu od „protilidových živelů“. Vzrostla potřeba potrestat vlastizrádce a válečné zločince Lidovými soudy (Erényi et al. 1974). Tyto tribunály se skládaly z jednoho školeného soudce a laické veřejnosti. Členy lidových soudů volili zástupci Maďarské národní fronty nezávislosti. Tato protifašistická aliance se skládala převážně z levicových stran. Již od samého začátku byl tedy patrný značný vliv komunistické strany. Celkové bylo souzeno 27 tisíc lidí a do roku 1948 vynesly 322 rozsudků smrti, z nichž bylo skutečně 146 lidí popraveno. Kromě toho byl rozsudky Lidových soudů nějakým způsobem postižen každý pátý maďarský občan. Lidové soudy se ale převážně zaměřovaly na maďarské Němce, na základě principu kolektivní viny (Elster et al. 2006: 133). Překvapivě nebyli mezi souzenými skuteční váleční zločinci, příslušníci strany Šípových křížů, či vysocí představitelé Horthyho režimu (Karsai

2000: 2 – 5). Jasným příkladem porušování občasných práv bylo užívání lidových soudů komunistickou stranou za účelem postupné likvidace opozice. V případě Maďarského bratrstva, které se stavělo proti okupaci Rudé armády, bylo vedení této organizace donuceno k přiznání o spiknutí a ke stykům s malorolnickou stranou (Kontler 2001: 367). Údajní pravicoví spiklenci měli s pomocí ilegálního sedmého výboru a „podzemního generálního štábu“ připravovat státní převrat. Jedním z obviněných byl i generální tajemník a poslanec malorolnické strany Béla Kovács. Jeho případ vzbuzuje kritiku ohledně funkčnosti maďarského systému spravedlnosti. Národní shromáždění ho odmítlo zbavit imunity a státní policie ho tak nemohla zadržet. Proti Kovácsovi však zasáhlo samotné sovětské vedení, které ho pod záštitou Spojenecké kontrolní komise zadrželo. Byl okamžitě bez jakéhokoli důkazního materiálu obviněn z teroristických akcí i vražd, prováděných proti Rudé armádě. Následně došlo i k obvinění samotného předsedy vlády a Ferenc Nagy musel na základě výhrůžek abdikovat (Irmanová 2008: 319 – 321).

Zásadním prohřeškem vůči občanským právům a svobodám, došlo také vůči německé menšině a Maďarům hlásících se k německé národnosti. Ještě předtím, než v Maďarsku mohla začít otevřená diskuse ohledně odpovědnosti německého obyvatelstva, Rudá armáda již realizovala trestní akce, na základě kterých se ocitlo více než deset tisíc maďarských Němců v lágrech v Sovětském svazu. Tyto deportace, prováděné Rudou armádou, byly prováděné na základně motivu válečné reparace a škod utrpěných za války a doplněním pracovních sil v zemi. Odhaduje se, že do SSSR bylo násilím deportováno celkem 40 tisíc lidí, z nichž většina byla propuštěna na svobodu až za několik let (Szerencsés 2010: 251 - 252). Nicméně v té době zatím neexistovala žádná mezinárodní dohoda o deportaci cizího obyvatelstva do cizí země. Dohoda o příměří, kterou Maďarskou a Sovětský svaz uzavřely 3. února 1945 v Moskvě, neznamenal ukončení deportace maďarských Němců. Právě naopak, docházelo i k dosti kuriózním událostem, kdy byli deportováni nejen němečtí státní občané, ale i obyvatelé s německými jmény. Oficiálně bylo zahájeno přesídlování německého obyvatelstva 19. ledna 1946. Podle západoněmeckých údajů se odhaduje počet vysídlených obyvatel

na 170 tisíc (Kamm 1991). Většina těch, kteří nebyli vyhnáni a zůstali, přišli o občanství a byli považováni za osoby bez státní příslušnosti a patřičných práv. Oficiálně bylo přesídlování ukončeno 24. září 1949, během kterého údajně nebyl zabit žádný člověk¹⁴. Podle zákona, který byl přijat 17. března 1945¹⁵, měl být všechnen majetek bez ohledu na rozsah, zrádcům a válečným zločincům zabaven. Podle ustanovení prozatímní vlády byl válečným zločincem ten, kdo jako maďarský státní občan sloužil v německé armádě, vstoupil do SS a gestapa. Navzdory tomu byly postupně tyto sankce udělovány i německým občanům, na které se vládní ustanovení nevztahovalo. Důvodem byly přehnané představy o uspokojení rolníků v rámci pozemkové reformy. Princip kolektivní viny tak mohl být dále uplatňován i v jiných oblastech, ať už jde o kulturní, či právní omezení (Irmanová 2010: 289 – 300).

Kromě sociálních a politických případů porušování občanských svobod nelze opomenout ekonomickou sféru. Prvotním cílem Prozatímní vlády bylo sestavit pozemkovou reformu. Všechny politické strany totiž zastávaly stejný názor, že je nutné zlikvidovat systém šlechtických velkostatků a přeměnit tak Maďarsko ze země „tří milionů žebráků“¹⁶ na zemi, v níž budou převládat prosperující selské statky, s určitým podílem státem spravovaných velkostatků (Kontler 2001: 360 – 364). Pozemková reforma byla však v souladu se zákonem. Na některých místech kvůli velkému množství žadatelů nebyly však respektovány dané limity. Celkově vzato lze pouze spekulovat, jestli to bylo korektní řešení vůči zásadám soukromého vlastnictví, jenž tvoří základní princip demokratického státu. S otázkou soukromého vlastnictví úzce souvisí také problematika znárodňování. Hospodářská situace nebyla příznivá a někteří jedinci revolučního smýšlení požadovali okamžité vyvlastnění kapitalistů, a aby byla zavedena vláda proletariátu (Erényi et al. 1974: 575 – 578). Nejdříve došlo k zestátnění velkých bank a jejich podniků, což nebylo vnímáno jako úplné vyvlastnění, ale jako opatření podstatné a revoluční. K okamžitému převzetí všech podniků do společenského vlastnictví došlo na základě

---

¹⁴ Zákon č. 4248/1949 Sb.

¹⁵ Zákon o pozemkové reformě a přerozdělování majetku č. 600/1945 Sb.

¹⁶ Označení pro zemědělské rolníky a bezemky vlastníci sedm či méně akrů (Kontler 2001: 363).

nařízení z 25. března 1948, který ministerská rada bez větších problémů schválila. Zestátnění podniků se však nevztahovalo na podniky zahraničních společností, jelikož tvořily pouze zlomek domácí průmyslové výroby. Tento krok završil přechod z demokratické revoluce na revoluci socialistickou (Erényi et al. 1974: 578 – 582).

4.3 Poručnické instituce

Podobně jako v případě Československa hrály tyto „nevolené“ instituce významnou roli v politickém vývoji Maďarska. Demokratický vývoj země byl značně ovlivněn přítomností Rudé armády. Ta byla rozprostřena po celém území v počtu zhruba půl milionů mužů. Rudá armáda po válce v podstatě zabrala všechny důležité instituce veřejné infrastruktury. Kromě toho byly na maďarském území přítomny sovětské bezpečnostní instituce. Celá tato okupační operace spadala pod velení Spojenecké kontrolní komise, která měla za cíl vojenskou a politickou regulaci okupace. Ta byla však plně pod kontrolou Sovětů, kteří tuto pozici značně využívali k prosazení politických, ekonomických a vojenských zájmů v Maďarsku. To mělo značný dopad na vývoj politického systému. Vměšování bylo tak intenzivní, že sovětské vedení Spojenecké kontrolní komise zasahovalo přímo do složení prozatímního Národního shromáždění, sestaveném v roce 1945 (Tóth 1965: 116). Přítomnost Rudé armády znamenala důležitou podporu v antidemokratických tendencích komunistů a napomohla k odstranění největších politických konkurentů. Kromě toho bylo mnoho nepohodlných občanů odvedeno do vzdálených částí Sovětského impéria. Dokonce i Béla Kovács, který byl předsedou Malorolnické strany, byl zadržen a poslán do gulagu. Tato likvidace politických aktérů znamenala začátek etablování Stalinistického socialistického režimu (Szerencsés 2010: 254 – 260).

Kromě přítomnosti Rudé armády sehráli důležitou roli tzv. sovětští poradci. Ti působili celostátně a nezávisle na nejvyšší mocenské, hospodářské a politické úrovni. Byli pozváni na základě oficiální žádosti a sehráli významnou roli při budování státu. Už od počátku rozhodovali o

tom, kolik politických stran se může vytvořit, které společenské organizace se mohou registrovat, které tiskoviny budou vycházet, a kde je možno pořádat masová shromáždění a manifestace. Sovětští poradci také rozhodovali při organizování maďarské státní bezpečnosti ÁVO, která byla později přejmenována na ÁHV (György 2013: 84). Mimo to se také zaváděli do policejní práce mechanismy a způsoby tajných služeb. V důsledku jejich přítomnosti byli vedoucí představitelé neustále pod kontrolou a pod bezprostředním politickým vlivem. V případech významnějších politických procesů se podíleli na jejich přípravě. Do výběru hlavních obviněných a formulování bodů obžaloby, zasahoval sám Stalin. Tak tomu bylo například i v případě zadržení László Rajka (Irmanová 2008: 287 – 288). Tento významný člen MKS byl obviněn a po několika měsících odsouzen za zradu. Jednalo se však o vykonstruované procesy, které měli zasáhnout především předválečné členy MKS. Ti byli obviněni, že si v době illegality svůj život zachránili jen za cenu zrady. S takovým obviněním byli uvězněni i další soudruzi, mezi nimiž byl například i János Kádár, který se stal v budoucnu ústřední postavou Maďarské socialistické republiky (Erényi et al. 1974).

Významným aktérem z hlediska zapojování do sovětského spojeneckého systému byla také armáda. Otázku maďarské armády si položilo budoucí vedení státu na jednáních, která se konala od listopadu do podzimu 1944 v Moskvě (György 2013: 102). Budoucí ministr obrany János Vörös požadoval po sovětském velení, aby základ budoucí armády tvořili důstojníci, kteří se nechali v posledních fázích války dobrovolně zatknout. Nakonec k tomu dostal souhlas dne 9. ledna 1945, tím tedy mohla začít fáze budování nové maďarské armády, i když formálně až po skončení války a uzavření příměří (Irmanová 2008: 257 – 258).

Mnohem důležitější roli v budování státu sehrála však nově vytvořená policie. O vzniku této instituce bylo rozhodnuto maďarským komunistickým exilem v Moskvě během jednání, která probíhala v listopadu, kde se mimo jiné projednával vznik nové armády a vznik prozatímního parlamentu a vlády. O vzniku státní policie rozhodla definitivně prozatímní vláda 12. ledna 1945 (György 2013: 110). Prvním úkolem této instituce měla být „obrana a upevňování demokratického

státního zřízení“. Se vznikem státní policie souvisí i její nové organizační členění na politické a kriminální oddělení, jako rovnocenné organizace. Policie měla stavět na existujících občanských gardách a na mužstvu tzv. samosprávných policií, což byly orgány, které měli během války udržovat pořádek v jednotlivých obcích. S novým plánem také souvisela otázka četnictva, které nemělo být znovu obnoveno, a jeho úkoly by měla převzít státní policie. Tento návrh byl přijat, avšak k jeho vyhlášení za nevyjasněných okolností nedošlo. Ke zrušení četnictva došlo na jednání z března a dubna 1945, kde bylo také deklarováno zřízení Budapešťského vrchního policejního kapitanátu a Venkovského vrchního kapitanátu, které byly bezprostředně podřízeny ministerstvu vnitra. Klíčovou rolí budování nové státní policie sehrálo vedení MKS¹⁷ (Petrák 1975: 52). I když byla MKS nucená u rozdělování většiny funkcí státní správy dodržovat formální pravidla koaliční spolupráce, při organizování policie však využila své výhodné pozice. Představitelé komunistů ani neuvažovali, že by vedoucí funkce policie mohli zastávat příslušníci jiné politické strany. Do vrchního státního kapitanátu byl nakonec zvolen členové MKS a to László Sólyom, jako vrchní policejní kapitán a jeho náměstek János Kádár, oficiálně jmenovaní Budapešťským národním výborem. Do vedení politické policie byl dosazen Gábor Péter, který dostal od vedení MKS politické úkoly. Mimo jiné byl jeho náměstkem János Kovács, který byl plukovníkem sovětského státního bezpečnostního lidového komisariátu (Irmanová 2008: 260 – 261). Později se však ukázalo, že tato podmínka stranické selekce značně limituje počet policistů a později bylo ustanoveno, že do policejního sboru se mohou dostat pouze lidé, kteří se nějakým způsobem podílejí na dělnickém hnutí. Expanze komunistů v armádě a policii pokračovala i v následujících letech a do práce policie se již od začátku zapojovali sovětské bezpečnostní orgány (Bedford, Dunford, Fallon 2009: 35)

---

¹⁷ Maďarská komunistická strana

5. Analýza politických režimů

V souvislosti s cílem této práce je nutné charakterizovat politické režimy v těchto zemích a rozhodnout o skutečnosti, zda je možné tyto režimy označit za hybridní, či nikoliv. Právě Gilbertová a Mohseni (2011) v tomto ohledu došli nejdále. Především co se týče vytvoření života schopných konceptů odlišení hybridních režimů od demokracie a autoritářství, na základě přesně stanovených podmínek (Bílek 2015: 228). Tyto podmínky stanovení hybridních režimů jsou podle jejich názoru v některých případech nejednoznačné. Především nejasnost vymezení zásahů poručnických institucí a limitů politické soutěživosti.

Uvážíme – li množství politických, ekonomických a sociálních změn, které se odehrály během tak krátkého období v obou případech. Je nutné pro přesnější vymezení politických režimů rozdělení na jednotlivé časové úseky.

5.1 Československo

Během prvního časového úseku, od března 1945 do května 1946, dochází k formování prozatímního Národního shromáždění na návrh komunistické exilové vlády (Ústavní dekret presidenta republiky č. 47/1945 Sb). Ten byl bez větších připomínek ze strany nekomunistické opozice přijat. Z dnešního pohledu však vidíme, že tato naivita se nekomunistické opozici nevyplatila. Již v tomto období „byly položeny základy, na kterých vyrostle historická stavba čtyř dalších desetiletí“ (Bílek a Lupták 2014). Dále pak nelze opomenout pozici Sovětského svazu. Ještě před koncem války byla uzavřena dohoda „o vzájemném přátelství a spolupráci“ (Bílek 2015: 133 – 136). Pozice Sovětů se v tomto období může však jevit vůči Československu stále neutrálně. Neexistuje žádný důkaz o podílu Sovětů na poválečném uspořádání v Československu. Můžeme se pouze domnívat, že předložený návrh politického uspořádání pouze upravili do podoby výhodné pro komunisty a pro ně samotné (Bílek a Lupták 2014). Nicméně ustanovení prozatímního Národního shromáždění neproběhlo na základě „soutěživých“ voleb (Gilbertová a Mohseni 2011: 275 - 280).

Podle konceptu Gilbertové a Mohseniho (2011) je právě míra soutěživosti voleb základním indikátorem hybridních režimů. Hybridní režimy považují za režimy volební. Míru soutěživosti voleb chápou skrze existenci reálné konkurence volební hry a ne na základě počtu politických stran, které se účastní voleb. Z tohoto důvodu nelze daný politický režim v rámci jejich konceptu označit za hybridní bez ohledu na dimenzi občanských svobod a vlivu poručnických institucí (Gilbertová a Mohseni 2011: 275 - 280). Z hlediska typologie je možné tento režim označit za *hegemonního soutěživého autoritářství*. Tento typ politického režimu postrádá konkurenční prostředí voleb a nějakou významnou opoziční sílu (Diamond 2002: 25 - 29).

Druhý časový úsek je zasazen do období mezi parlamentními volbami, které proběhly v květnu 1946 a únorovým převratem z roku 1948. O povaze voleb se zmiňuje již předešlá popisná část a nemá smysl opět opakovat již shrnutá fakta. Předpokládejme tedy, že se jednalo o „soutěživé“ volby v rámci použitého teoretického rámce a je možné tento režim označit jako hybridní. (Gilbertová a Mohseni 2011: 275 - 280). Pro bližší určení dané typologie politického režimu, je nutné posoudit i další atributy, především míru občanských svobod a vliv poručnických institucí. Největší zisk ve volbách obdržela KSČ a tím fakticky získala základní pozici pro vybudování svého budoucího mocenského monopolu. Důležitou roli v tomto procesu sehráli poručnické instituce. Komunisté neztráceli čas a především v bezpečnostních složkách si zajistili podstatný vliv (Kaplan 1993: 119). Projevilo se to především v cílené likvidaci nekomunistické opozice. V roce 1947 SNB zahájila provokativní akce s cílem zdiskreditovat největší politické rivaly (Bílek 2015: 138 – 140). V tomto ohledu je však nutné vyzdvihnout *Národní soud*. Ten i přes nátlak komunistů fungoval jako čestný a spravedlivý (Balík et al. 2014: 127 – 128). Na druhou stranu zde fungovaly i *Lidové soudy* (Retribuční dekret č 16/1945 Sb.). Tyto soudy mohly každého odsoudit jako donašeče a zrádce. Míra občanských svobod byla tedy značně omezena fungováním retribučního soudnictví (Bílek a Lupták 2014). Na základě těchto předložených důkazů je možné tento režim označit za *neliberální poručnický hybridní režim* (Gilbertová a Mohseni 2011: 292).

5.2 Maďarsko

První časový úsek, od prosince 1944 do listopadu 1945, pojednává o událostech spojených se vznikem budoucího maďarského státního zřízení. Jako nejdůležitějšího aktéra během budování politického zřízení je nutné zmínit Sovětský svaz. Ten jako vnější aktér zásadně ovlivňoval vnitropolitické procesy v Maďarsku počátkem sestavení prozatímního Národního shromáždění a vlády. Tato vláda byla sestavena v podstatě na přání Sovětů (Kontler 2001: 360). V době, kdy ještě probíhala druhá světová válka, tak bylo stanoveno prozatímní Národní shromáždění a vláda, jako antifašistická opoziční síla (Applebaum 2012). Volby do prozatímního parlamentu probíhaly pouze na osvobozeném území a nemohla být tak dostatečně prokázána pluralita voličů. Docházelo také ke značným volebním manipulacím (Crampton 1997: 222) a volby byly označeny na základě některých pozorovatelů za nedemokratické (Kenez 2009: 30). Těžko však posoudit jak tuto situaci vyřešit lépe za takto složitých okolností. Na základě těchto skutečností však nedošlo ke spravedlivé redistribuci politické moci a volby probíhaly bez reálné volební konkurence. V rámci teoretického konceptu (Gilbertová a Mohseni 2011), tak tento režim spadá do množiny nevolebních politických režimů. Z hlediska typologie tak tento režim spadá do kategorie *hegemonního soutěživého autoritářství* (Diamond 2002: 25 - 29).

K zásadnímu obratu došlo v druhém časovém úseku od listopadu 1945 do srpna 1947. Především zásluhou parlamentních voleb, které se konaly 4. listopadu 1945 (Crampton 1997: 222). Volby proběhly na základě rovného, tajného a přímého volebního práva za účasti více politických stran (Kontler 2001: 356). Dochází zde ale k netradiční situaci. Jak již bylo zmíněno, v předešlé kapitole, zvítězila Malorolnická strana (Wittenberg 1999: 3). Malorolníci však museli ustoupit nátlaku ze strany Sovětského svazu ve prospěch komunistické strany. Zde je patrný nárůst vlivu Sovětského svazu, jako poručnické instituce. Sověti začínají působit jako zásadní hráč během formování politického režimu, který vzešel

z voleb z roku 1945. Skrze Spojeneckou kontrolní komisi s svéporadce, kteří v Maďarsku působí od roku 1945 do roku 1947 (Irmanová 2008: 287 - 288), zasahují přímo do fungování státního aparátu (Szerencsés 2010: 254 – 260). Kromě Sovětů ovlivňovaly politické dění také národní bezpečnostní složky. Především policie a maďarská státní bezpečnost. Komunistům se díky značnému vlivu uvnitř těchto nevolených institucí podařilo úspěšně likvidovat opoziční síly (Erényi et al. 1974). Nekomunistická opozice tak v podstatě nemohla nic dělat navzdory její výrazné podpoře mezi obyvatelstvem. Spravedlnost a nestrannost nezaručovaly ani soudy. Retribuční *Lidové soudy* vytvořené z důvodu potřeby potrestat válečné zrádce a zločince nenaplnily své poslání a byly postupem času stále více zneužívány komunistickou stranou k likvidaci nekomunistické opozice a nepohodlných občanů. Celkově byla míra občanských svobod velice nízká (Elster et al. 2006: 133). Na základě existence „soutěživých“ voleb (Gilbertová a Mohseni 2011: 275 - 280), je však možné tento režim označit za hybridní. Jedná se o *neliberální poručnický hybridní režim*. V tomto režimu můžeme pozorovat spravedlivé konkurenční volby. Nicméně je zde patrný značný vliv poručnických institucí a nízká míra občanských svobod (Gilbertová a Mohseni 2011: 292).

Z pohledu identifikace je velmi obtížné klasifikovat politický režim ve třetím časovém úseku, od srpna 1947 do června 1948. Během předčasných voleb, konaných v srpnu 1947, docházelo ze strany komunistických aktérů ke značným volebním manipulacím (Kontler 2001: 371). Jejich cílem bylo především zlikvidovat opoziční subjekty a převzít celkovou moc nad státní správou. (Cook 2013: 595). Tyto volby již proběhly podle nového volebního zákona (Zákon o parlamentních volbách č. 22/1947 Sb.). Volební právo bylo odebráno tisícům obyvatel, na základě jejich politické nespolehlivosti. Konkurenční prostředí voleb z listopadu 1945 se tak vytratilo. Tento režim tak v použitém teoretickém konceptu nelze označit za hybridní. Neprávem odebrané volební právo některým občanům, společně s působností *Lidových soudů* indikují nízkou úroveň občanských svoboda práv. K tomu dochází ke značným zásahům do politického vývoje ze strany poručnických institucí jak národních tak i

vnějších. Příkladem může být odhalení protistátního spiknutí, do kterého byla inklinována za pomoci bezpečnostních složek i Malorolnická strana (Kontler 2001: 369 – 374). Na základě těchto vlastností, lze tento režim označit za případ *hegemonního soutěživého autoritářství*, stejně jako v prvním časovém úseku (Diamond 2002: 25 - 29).

5.3 Komparace zvolených případů

Z výše uvedených faktů, týkajících se jednotlivých případů komparovaných zemí, je zřejmé, že uvedené země prošly v průběhu sledovaného období velmi podobným vývojem. Nicméně počáteční podmínky tohoto vývoje byly zcela odlišné. Jak je uvedeno v předešlé kapitole, rozdíl pramenil v poválečném statutu obou zemí. Maďarsko bylo označeno, jako poražený stát oproti Československu. To se projevilo značnou územní ztrátou a povinností platit válečné reparace (Kontler 2001: 355). Rozdíly lze nalézt i ve vztahu k Sovětskému svazu. Maďarsko nemělo na výběr. Okupace Rudou armádou v podstatě předem určila směřování maďarské zahraniční politiky a poválečný vývoj. Československo se však do „sovětských rukou“ vložilo dobrovolně (Bílek 2015: 133 – 136). Zásadní rozdíl je však v podpoře komunistických subjektů mezi obyvateli. Na základě volebních výsledků neměli maďarští komunisté takovou převahu, aby dokázali bez podpory Sovětů převzít úplnou kontrolu nad státní správou. Vždy zasáhl Sovětský svaz, aby skrze komunistickou stranu prosadil své politické zájmy (Kontler 2001: 356). Komunistům v Československu se podařilo získat mnohem větší podporu ze strany obyvatel. Kromě situace na Slovensku, kde dominovala Demokratická strana (Kaplan 1993: 59- 60). Komunistům se tak nakonec za pomoci sociálních demokratů podařilo převzít veškerou moc ve státní správě a to bez nějakého značného přispění ze strany Sovětského svazu. Ve vztahu s rostoucím vlivem komunistů je nutné uvést rozdílné chování nekomunistických aktérů v obou případech. Na rozdíl od Maďarska, kde nemohli nekomunistické subjekty nijak zvrátit vzniklou situaci, tak v Československu nekomunistická opozice, skrze svoji naivitu, selhala a zaspala. Nárůst vlivu komunistů jim začal vadit, až v době když se

komunisté rozhodli odstranit i je. Bylo však již pozdě. Nezbylo jim nic jiného než v roce 1948 podat demise na své posty, které byly následně obsazeny komunisty (Bílek a Lupták 2014). Dalším rozdílem byla hospodářská situace obou zemí. Československé hospodářství nebylo tolik poničené válkou a bylo v podstatě jednodušší nastartovat opět hospodářský růst. Naproti tomu bylo hospodářství v Maďarsku zcela zničené a zatížené válečnými reparacemi (Erényi et al. 1974). Ve spojitosti s tímto tématem se objevuje zajímavá otázka. Přesněji zda existuje nějaký vztah mezi hospodářskou situací a mírou podpory komunistických subjektů, jejichž volební síla pramení právě z dělnické třídy. Ve spojitosti s tímto případem je možné uvést, že vzhledem k prakticky neexistujícímu průmyslu v Maďarsku nebyla tak rozvinuta dělnická třída, jelikož se neměla kde rozvíjet a tím pádem nebyla podpora komunistické strany v Maďarsku tak dominantní. Toto zjištění si však zasluhuje hlubší analýzu, která není cílem této práce.

Z hlediska komparace politických režimů je možné srovnávat předložené případy pouze v časovém rozmezí od roku 1944 do roku 1947, kdy dochází v Maďarsku k předčasným volbám a v Československu nikoliv. První fáze etablování nových politických režimu je spojena s fungováním provizorních parlamentů a vlád (Ústavní dekret presidenta republiky č. 47/1945 Sb.; Crampton 1997: 222). V obou případech byla vyloučena přítomnost „soutěživých“ voleb (Gilbertová a Mohseni 2011: 275 - 280). Tyto režimy byly následně zařazeny do kategorie nevolebních režimů a označeny, jako případy *hegemonního soutěživého autoritářství*, na základě již zmíněných kritérií (Diamond 2002: 25 - 29). Podobně tomu je i v případě porovnání režimů vzniklých po prvních volbách, které proběhly v Československu v květnu 1946 a v Maďarsku v listopadu 1945, na základě kterých byly tyto režimy označeny za hybridní. Československo a Maďarsko byly označeny, jako *neliberální poručnické hybridní režimy*. Oba tyto režimy vykazovaly shodně známky výskytu spravedlivých konkurenčních voleb, nízkou mírou občanských svobod a značný vliv poručnických institucí a (Gilbertová a Mohseni 2011: 292). Rozdíl nastává až s předčasnými volbami v Maďarsku v roce 1947, kdy dochází ke změně politického režimu, který byl stanoven na základě jeho

vlastností za *exkluzivní demokracii* (Merkel 2004: 48 – 52) a to do roku 1948, kdy v podstatě už nikdo nestál komunistické straně v cestě, za účelem kompletního převzetí státního aparátu potvrzeným „formálními“ volbami z roku 1949. Tyto volby měly však za úkol pouze zlikvidovat zbytky stranického systému a nastolit sovětský model socialismu (Buranbaeva a Mladineo 2011: 35). Nicméně v Československu k podobné změně v souvislosti s volbami nedochází. K zásadní změně dochází až s únorovým komunistickým převratem v roce 1948, kdy dochází také ke kompletnímu převzetí státní moci komunistickou stranou (Vodička 2003: 58).

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo odpovědět na stanovené výzkumné otázky, které řešily povahu poválečných režimů v Československu a v Maďarsku, a to v jakých aspektech se tyto režimy shodují, v jakých vlastnostech jsou jiné a nakonec určení stanoviska, zda je tyto režimy možné označit za hybridní. Za tímto účelem byly zkoumány tři proměnné, mezi které můžeme zařadit úroveň soutěživosti voleb, míru občanských svobod a vliv poručnických institucí.

V první kapitole byl rozebrán případ Československa v letech 1945 až 1948, kde byly analyzována úroveň soutěživosti voleb, míra občanských svobod a vliv poručnických institucí. Druhá kapitola rozebírala stejné proměnné, avšak na případu Maďarska v letech 1944-1949. Na základě výše zmíněných proměnných pak bylo možné nalézt odpovědi na stanovené výzkumné otázky.

V první řadě je však nutné připomenout počáteční okolnosti poválečného vývoje a výchozí postavení obou zemí. Maďarsko, na rozdíl od Československa, patřilo mezi porážené státy a jejich poválečná výchozí pozice byla mnohem složitější. Maďarsko bylo po válce označeno za porážený stát, na rozdíl od Československa, a bylo vystaveno okupačním silám Rudé armády. Dostalo se tak pod přímý dohled Sovětského svazu, kterému tak nebránilo nic v cestě prosadit své mocensko – politické zájmy. Československo se dostalo do sféry sovětského vlivu díky vlastní participaci a na základě mnohem větší podpory komunistické strany mezi obyvatelstvem.

K dalšímu významnému rozdílu se dostáváme na základě analýzy volebních výsledků. Opomeneme-li poslední volby v Maďarsku v roce 1949, které však byly pouze formální a nejednalo se o skutečnou volební soutěž, tak ve všech ostatních volbách převládaly v Maďarsku nekomunistické politické strany. Zatímco v českých zemích tomu bylo jinak a mnohem větší podpoře se těšila komunistická strana. Na Slovensku dominovala Demokratická strana, ale ta byla později zdiskreditována a nehrála v rámci politického vývoje zásadnější roli. Na základě získaných informací je možné stanovit, že tento rozdíl vznikl na

základě rozdílné ekonomické situace. Vzhledem k prakticky neexistujícímu průmyslu v Maďarsku, neměla dělnická třída možnost k vývoji, jelikož se neměla kde rozvíjet a tím pádem nebyla podpora komunistické strany v Maďarsku tak dominantní. Další rozdíl je patrný v postavení nekomunistických aktérů. V Československu působili nekomunističtí aktéři, v čele s prezidentem Benešem, velmi pasivně a neuvědomovali si možná rizika. Komunisté v Maďarsku měli s nekomunistickými aktéry, zejména s Národní malorolnickou stranou, mnohem vážnější problém. K jejich eliminaci jim dopomohl až Sovětský svaz a tím také došlo k zásadnímu porušení politického vývoje ze strany vnějšího aktéra.

Z hlediska přesnější typologie bylo vhodné rozdělit sledovaná období na jednotlivé časové úseky. Na základě získaných informací bylo možné potvrdit základní předpoklad práce. Zkoumané režimy můžeme označit za hybridní v případě Československa v období od května roku 1945 do února roku 1948 a v případě Maďarska od listopadu roku 1945 do srpna roku 1947.

Oba předložené případy byly zařazeny v rámci použitého teoretického konceptu do podkategorie *neliberálních poručnických hybridních režimů*. V rámci zkoumaných proměnných se režimy shodovaly v následujících znacích. Volby, na základě kterých se tyto režimy etablovaly, probíhaly na základě přímého volebního práva, za účasti více politických stran a bez dalších výraznějších omezení, jako je například manipulace volební soutěže a další. Tím byla jasně prokázána jejich soutěživost, v rámci použitého teoretického konceptu a v tomto aspektu se oba tyto případy shodují. Pokud se zaměříme na omezení občanských práv, tak jak v Maďarsku, tak i v Československu fungovaly retribuční Lidové soudy. Tyto soudy byly původně založeny jako nástroj pro perzekuci válečných zločinců a kolaborantů. Postupem času se z nich však stával politický nástroj v rukou komunistických představitelů, díky kterým likvidovali své odpůrce a protivníky. V obou případech však můžeme shledat rozdíl hlavně v efektivitě jejich fungování. V Československu byl počet odsouzených nižší než v Maďarsku a tresty byly většinou mírnějšího rázu. V Maďarsku však byly rozsudky Lidových soudů postižen určitým způsobem každý pátý občan a tresty byly o

poznání vyšší. I přes tyto rozdíly byly občanské svobody za těchto režimů velice nízké.

Charakteristikou *neliberálního poručnického hybridního režimu* je značný vliv poručnických institucí. V Maďarsku tyto poručnické instituce představovaly především vnitřní bezpečnostní složky. Jak v Maďarsku, tak i v Československu získali komunisté značný vliv na jejich fungování a skrze tyto instituce značně ovlivňovali politický vývoj obou zemí. V souvislosti s poručnickými institucemi nesmíme opomenout Sovětský svaz, který zásadně ovlivňoval politické dění obou zemích. Nejvýrazněji se tato skutečnost projevila při odmítnutí Marshallova plánu. Pro obě země tento krok znamenal zásadní změnu v zahraničně – politické orientaci, a jakým směrem bude politika obou zemí směřovat.

Tyto režimy tak vykazovaly shodné známky výskytu spravedlivých konkurenčních voleb, nízkou míru občanských svobod a značný vliv poručnických institucí.

Literatura:

Applebaum, Anne. 2012. *Iron Curtain: The Crushing of Eastern Europe, 1944-1956*. London: Penguin Group.

Backes, Uve a Moreau, Patrick. 2008. *Communist and Post-Communistparties in Europe*. Dresden: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH& Co.

Balík, Stanislav, Vít Hloušek, Jan Holzer a Jakub Šedo. 2004. *Politický systém českých zemí 1948–1989*. Brno: MUNI, Mezinárodní politologický ústav.

Bárdi, Nándor. 2008. *Kisebbségi magyar közösségek a 20. Században*. Budapest: Gondolat.

Bedford, Neal. Dunford, Lisa. Fallon Steve. 2009. *Lonely Planet Hungary*. London: Lonely Planet.

Békés, Csaba et al. 2015. *Soviet Occupation of Romania, Hungary, and Austria 1944/45–1948/49*. Budapest: Central European University Press.

Beránek, Petr. 2011. *Češi a Slováci. Státoprávní uspořádání v letech 1944 -1969*. Praha: Fortuna.

Bihari, Mihály. 1996. *Magyar politika, 1945-1995: a magyar politikai rendszer történetének főbb szakaszai a második világháború után*. Gwalior: Corona.

Bílek, Jaroslav. 2015. „Hybridní režimy jako svébytná kategorie politických režimů: Komparace vybraných přístupů.“ *Středoevropské politické studie* 17, č. 2. Dostupné na: <https://journals.muni.cz/cepsr> (22. 12. 2015).

Bílek, Jaroslav a Lupták.Lubomír. 2014. „Československo 1945–1948: Příklad hybridního režimu?“. *Středoevropské politické studie* 16, č. 2 – 3. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=650> (11. 4. 2016)

Bílek, Jaroslav. 2015. „Poručnické síly v Československu 1945-1948“. *Politické vědy* 18, č. 1. Dostupné na: http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2015/BILEK.pdf (11. 4. 2016).

Bostdorff, Denise. 2008. *Proclaiming the Truman Doctrine: The Cold War Call to Arms*. Texas: Texas A&M University Press.

Borhi, László. 2004. *Hungary in the Cold War*. Budapest: Central European UniversityPress.

Budník, Josef. 1947. Prozatímní státní zřízení Československé republiky. (Poznámky k otázce kontinuity státu československého a jeho právního řádu). Praha: Československý kompas.

Buranbaeva, Oksana a Mladineo, Vanja. 2011. *Culture and Customs of Hungary*. Santa Barbara: Greenwood Publishing Group.

.Cabada, Ladislav a Vodička, Karel. 2003. Politický systém České republiky: historie a současnost. Praha: Portál.

Carothers, Thomas. 2002. „The End of the Transition Paradigm.“ *Journal of Democracy* 13, č. 1, 5 – 21.

Cook, Bernard. 2013. *Europe Since 1945: An Encyclopedia*. New York: Routledge.

Cramton, Richard. 1997. *Eastern Europe in the Twentieth Century - And After*. Oxford: Routledge.

Daimond, Larry. 2002. „Thinking About Hybrid Regimes.“ *Journal of Democracy* 13, č. 2, 21–35.

Dahl, Robert. 1971. *Polyarchy: participation and opposition*. New Haven: Yale University Press.

Drahokoupil, Štěpán. 2014. „Labyrintem hybridních režimů: přístupy, kategorie a typologie.“ *Politologická revue* 20, č. 1, 3 -20.

Elster, Jon et al. 2006. *Retribution and Reparation in the Transition to Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Epstein, David. et al. 2006. „Democratic transitions.“ *American Journal of Political Science* 50, č. 3, 551–569.

Erényi, Tibor et al. 1974. *Dějiny maďarského revolučního hnutí*. Praha: Svoboda.

Fiala, Petr a Strmiska, Maxmilián. 2001. „Pojetí stranicko–politických rodin v postkomunistickém středoevropském a východoevropském kontextu“. *Středoevropské politické studie* roč. 3, č. 4. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=61> (20. 4. 2016).

Föglein, Gizella. 2001. *Államforma és államfői jogkör Magyarországon, 1944-1949*. Budapest: Budapest.

György, Gyarmati. 2013. *Demokráciából diktatúra: 1944-1956*. Budapest: Kossuth.

Gilbert, Leah. Mohseni, Payam Mohseni. 2011. „Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes.“ *Studies in Comparative International Development* 46, č. 3, 270 – 297.

Hloušek, Vít a Kopeček, Lubomír. 2003. „Konsolidace demokracie a hybridní režimy – slovenský a chorvatský případ“. *Středoevropské politické studie* roč. 5, č. 4. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=180> (20. 4. 2016).

Hogan, Michael. 1987. *The Marshall Plan: America, Britain, and the reconstruction of Western Europe, 1947–1952*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hill, Raymond. 2004. *Nation in Transition: Hungary*. New York: Fact On File, Inc.

Irmanová, Eva. 2008. *Maďarsko v éře Sovětizace*. Ústí nad Labem: Albis International.

Janos, Andrew. 1982. *The Politics of Backwardness in Hungary, 1825-1945*. Princeton: Princeton University Press.

Kaplan, Karel. 1993. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta.

Kaplan Karel. 1991. *Československo v letech 1945-1948*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Kaplan, Karel a Kosatík, Pavel. 2004. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka.

Karl, Terry L. 1995. „The Hybrid Regimes of Central America.“ *Journal of Democracy* 6, č. 3, 72–86.

Karsai, László. 2000. „Crime and Punishment: People's Courts, Revolutionary Legality, and the Hungarian Holocaust.“ In: *The Politics of Retribution in Europe: World War II and Its Aftermath*. Eds. Deák, István a Gross, Jan a Judt, Tony. Princeton: Princeton University Press, (233 – 252).

Kenez, Peter. 2009. *Hungary from the Nazis to the Soviets The Establishment of the Communist Regime in Hungary, 1944–1948*. Cambridge: Cambridge University Press

Kontler, László. 2001. *Dějiny Maďarska*. Praha: Lidové noviny.

Kopeček, Lubomír. 2001. „Transformace středoevropských komunistických stran - polský a maďarský příklad“. *Středoevropské politické studie* roč. 3, č. 2. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=89> (20. 4. 2016).

- Krátký, Karel. 2010. Marshallův plán: Příspěvek ke vzniku studené války. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Levitsky, Steven. Way, Lucan. 2002. „The Rise of Competitive Authoritarianism.“ *Journal of Democracy* 13, č. 2, 51 – 65.
- Levitsky, Steven. Lucan, Way. 2010. *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Linz, Juan. 2000. *Totalitarian and Authoritarian regimes*: Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Mainwaring, Scott. Brinks, David. Pérez-Liñán, Aníbal. 2012. *Democratic Breakdown and Survival in Latin America, 1945-2005*. Příspěvek přednesený na konferenci Guillermo O'Donnell and the Study of Democracy, Buenos Aires 26. – 27. Března 2012.
- McFaul, Michael a Stoner – Weiss, Kathryn. 2004. *After the Collapse of Communism: Comparative Lessons of Transition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Merkel, Wolfgang. 1999. *Defective Democracies*. Working Paper 1999/132, Juan March Institute.
- Merkel, Wolfgang. 2004. „Embedded and defective democracies.“ *Democratization* 11, č. 5, 33 – 58.
- Morlino, Leonardo. 2009. „Are there hybrid regimes? Or are they just an optical illusion?.“ *European Political Science Review* 1, č. 2, 273 – 296.
- O'Donnell, Guillermo. Schmitter, Philippe. 1986. *Transitions from Authoritarian Rule. Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- O'Donnell, Guillermo. 1994. „Delegative Democracy.“ *Journal of Democracy* 5, č. 1, 55 – 69.
- Olcott, Martha Brill, Ottaway, Marina. 1999. *Challenge of Semi-Authoritarianism*. Working paper x, Carnegie Endowment for International Peace.
- Ottaway, Marina S. 2003. *Democracy Challenged: The Rise of Semi-Authoritarianism*. Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace.
- Petrák, Katalin. 1975. *Tanúságtevők. Visszaemlékezések a magyarországi munkásmozgalom történetéből: 1944-1948*. Budapest: Kossuth.

- Petrák, Katalin. 1985. Tanúságtevők: visszaemlékezések a magyarországi munkásmozgalom történetéből : 1941-1944. Budapest: Kossuth.
- Rose, Richard. 2009. Understanding Post-Communist Transformation: A Bottom Up Approach. Oxford: Routledge
- Rose, Richard a Munro, Neil. 2009. Parties and Elections in New European Democracies. Colchester: ECPR press.
- Sakmyster, Thomas L. 1994. Hungary's Admiral on Horseback: Milós Horthy, 1918-1944. Michigan: East European Monographs.
- Sartori, Giovanni. 1976. Parties and party systems: a framework for analysis. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shumpeter, Joseph. 1975. Capitalism, socialism and democracy. New York: Harper Perennial.
- Schedler, Andreas. 2002. „The Menu of Manipulation.“ Journal of Democracy 13, č. 2, 36 – 50.
- Schedler, Andreas. 2006. „The Logic of Electoral Authoritarianism.“ In: Electoral Authoritarianism. Ed. Andreas Schedler. Boulder: Lynne Rienner Publisher, 1-22.
- Strmiska, Maxmilián. 2002. „Volební autoritářství, demokratizace a utváření kompetitivních stranicko – politických soustav.“ Středoevropské politické studie 4, č. 4. Dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=10> (22. 12. 2015).
- Sugar, Peter F., Hanák Péter a Frank, Tibor. 1994. A history of Hungary. Indiana: Indiana University Press.
- Szerencsés, Károly. 2010. Consequences of the Soviet Red Army's Presence in Hungary. Working paper, Cold War History Research Center Budapest.
- Tóth, Sándor. 1965. *A szovjet hadsereg felszabadító harcai Magyarországon*. Budapest: Kiadó.
- Wigell, Mikael. 2008. „Mapping „hybrid regimes“. Regime types and concepts in comparative politics.“ Democratization 15, č. 2, 230–250.
- Wittenberg, Jason. 1999. „The 1994 Hungarian Election in Historical Perspective.“ In: The 1994 Election to the Hungarian National Assembly. Eds. Toka, Gagor a Enyedi, Zsolt. Berlin: Sigma, 139 – 167.
- Zakaria, Fareed. 1997. „The Rise of Illiberal Democracy.“ Foreign Affairs 76, č. 6, 22 – 43

Prameny:

Internetové zdroje:

Kamm, Henry. 1991. "Evolution in Europe; Hungary's Germans Reasserting Identity." *New York Times* roč. 12, č. 1. Dostupné na: <http://www.nytimes.com/1990/11/12/world/evolution-in-europe-hungary-s-germans-reasserting-identity.html> (23. 4. 2016)

Totalita. www.totalita.cz (24. 4. 2016)

Zákony a dekrety:

Retribuční dekret č. 16/1945 Sb.

Ústavní dekret prezidenta o Prozatímním Národním shromáždění č. 47/1945 Sb.

Zákon k parlamentním volbám č. 6/1945 Sb.

Zákon o přesídlení obyvatel č. 4248/1949 Sb.

Zákon o pozemkové reformě a přerozdělování majetku č. 600/1945 Sb.